

На основу члана 114. Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма („Службени гласник РС“, бр. 113/2017) вршећи овлашћења прописана чланом 104. цитираног закона, Комисија за хартије од вредности доноси

СМЕРНИЦЕ

за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма и примену Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике у надлежности Комисије за хартије од вредности

ЦИЉ СМЕРНИЦА

Комисија за хартије од вредности (у даљем тексту: Комисија) је овлашћена одредбом члана 114. Закона о спречавању прања новца и финансирању тероризма (у даљем тексту: Закон) да самостално донесе смернице за примену одредаба Закона. Смернице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма и примену Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике у надлежности Комисије за хартије од вредности (у даљем тексту: Смернице) су намењене јединственом примењивању одредаба Закона код:

1. Друштва за управљање инвестиционим фондовима, која су овлашћена за обављање послова управљања инвестиционим фондовима, у складу са законом којим је регулисано пословање друштва за управљање инвестиционим фондовима;
2. Брокерско-дилерских друштва, у чије редовне активности или пословање спада пружање једне или више инвестиционих услуга трећим лицима, односно професионално обављање једне или више инвестиционих активности, у складу са законом којим је регулисано тржиште капитала;
3. Овлашћених банака, које су организациона јединица кредитне институције у чије редовне активности или пословање спада пружање једне или више инвестиционих услуга трећим лицима, односно професионално обављање једне или више инвестиционих активности у вези са једним или више финансијских инструмената, у складу са законом којим је регулисано тржиште капитала;
4. Кастоди банака, које су овлашћене да обављају кастоди послове предвиђене законом којим је регулисано пословање инвестиционих фондова.

(у даљем тексту: обвезници).

Комисија врши надзор над применом Закона од стране обвезника, у складу са законом којим се уређује тржиште капитала, законом којим се уређује преузимање акционарских друштава и законом којим се регулише пословање инвестиционих фондова.

Законом о спречавању прања новца и финансирања тероризма из 2009. године Република Србија се ускладила са међународним стандардима у области против прања новца и финансирања тероризма које доноси Радна група за финансијску акцију (FATF, *Financial Action Task Force*) и са одговарајућим прописима Европске уније. Уведен је приступ заснован на анализи и процени ризика од прања новца и финансирања тероризма који обвезници врше за сваког клијента и пословни однос. Закон о спречавању прања новца и финансирања тероризма из 2017. године шири процену ризика и на ниво самог обвезника.

Држава је у обавези да изради националну процену ризика од прања новца и финансирања тероризма, те да дефинише мере и активности које је потребно спровести како би се препознати ризици ублажили. Резултати националне процене ризика пружају неопходне инфорамције обвезницима и служе им као полазна, али и обавезна основа у проценама ризика које ће обвезник сам спровести на нивоу институције. Обвезници морају да схвате и примене процењене ризике на нивоу државе.

Смернице не прописују тачан редослед корака за обвезника како да спроведе интерну процену ризика, већ помажу да боље разуме ризике на нивоу обвезника и дају идеју о одређеним акцијама које је потребно спровести.

Сви који учествују у изради процене ризика од прања новца и финансирања тероризма, додатно искуство могу стећи и уколико се ближе упознају са другим штампаним материјалима, смерницама, публикацијама итд. На интернет сајту FATF налазе се и различите секторске смернице за приступ заснован на процени ризика.

Циљ Смерница јесте да упуте обвезника како да спроведе општу процену ризика од прања новца и финансирања тероризма, у односу на своје пословање, као и да спроведу анализу и процену ризика на појединачном случају – тј. на нивоу лица са којим се успоставља пословни однос (клијент, сарадник, уговорна страна и др). Свака институција, без обзира на своју величину и сложеност, дужна је да успостави одговарајући систем за управљање ризиком од прања новца и финансирања тероризма. Систем мора да обезбеди да се ризици свеобухватно идентификују, процењују, надзиру, ублажавају и да се њима управља. Обвезници могу да примењују те мере у различитим обимима, зависно од врсте и нивоа ризика и сагласно различитим факторима ризика.

Од обвезника Закона се не очекује да утврде, да ли је кривично дело прања новца или финансирања тероризма извршено. Основни задатак обвезника јесте да обезбеди располагање свим потребним подацима у вези са познавањем и праћењем пословања својих странака, да процене да ли се одређени модели понашања могу довести у везу са кривичним делом и у којој мери, те да у складу са Законом предузму

све потребне мере и пријаве сумњиве активности, док Управа за спречавање прања новца и истражни органи даље воде потребне поступке у датом случају, да би утврдили да ли постоји неко кривично дело или не.

Смернице садрже и примере који су карактеристични за ризике од прања новца и финансирања тероризма, за обвезнике који су у надлежности Комисије.

ШТА ЈЕ ПРАЊЕ НОВЦА

Закон дефинише прање новца на следећи начин:

- 1) конверзија или пренос имовине стечене извршењем кривичног дела;
- 2) прикривање или нетачно приказивање праве природе, порекла, места налажења, кретања, располагања, власништва или права у вези са имовином која је стечена извршењем кривичног дела;
- 3) стицање, држање или коришћење имовине стечене извршењем кривичног дела.

Прање новца обухвата бројне активности које се предузимају ради прикривања порекла имовинске користи стечене извршењем кривичног дела. Процес прања новца може подразумевати читав низ трансакција обављених како у неформалном, тако и у формалном сектору, у којима имовина стечена извршењем кривичног дела представља улазну вредност, док су „леgitимна“ добра и услуге излазна вредност таквих трансакција.

Свако ко пружа услуге или испоручује одређене производе, може бити злоупотребљен као инструмент у поступку прања новца. Новац се може прати кроз пословање у финансијском сектору, односно кроз пословање ван финансијског сектора. Када је имовинска корист стечена извршењем кривичног дела, извршилац тражи начин да новац користи тако да не привлачи пажњу надлежних органа. Стога врши низ трансакција које служе да новац прикажу као законито стечен.

Прање новца има три основне фазе:

1. Прва фаза: фаза „улагања” је прекидање директне везе између новца и незаконите активности којом је он стечен. У њој се незаконито стечени новац уводи у финансијски систем. Новац се уплаћује на банкарске рачуне, најчешће у виду неке законите активности у којој се плаћање врши у готовом новцу (*на пример, један од начина је оснивање фиктивног привредног друштва које нема пословних активности, већ служи искључиво за улагање “прљавог” новца или уситњавање великих сума новца а потом његово уплате на рачуне у износима који нису сумњиви и нису предмет пријављивања надлежним органима*).
2. Друга фаза: фаза „раслојавања” или „прикривања”. Након што је новац ушао у легални финансијски систем, пребацује се са рачуна на који је уплаћен на друге рачуне привредних друштава са циљем да се прикаже нека фиктивна пословна активност или да се и обави неки легалан посао (трговина или услуга) са привредним друштвима која легално послују. Такве трансакције обично немају никакву економску

или пословну сврху. Главни циљ тих трансакција јесте да се прикрије веза између новчаних средстава и криминалне активности којом су та новчана средства стечена, да се сакрије траг новца и да се омету сви они који покушавају да истрагом утврде порекло тих новчаних средстава.

3. Трећа фаза: фаза „интеграције”, у којој се „прљав” новац јавља као новац који потиче од дозвољене делатности (на пример, чест метод интеграције „прљавог” новца у легалне финансијске токове је куповина некретнина или куповина контролних пакета акција акционарских друштава, што представља пример концентрације „прљавог” капитала великих размера, а то и јесте циљ „перача” новца). Интеграција се концентрише на тржишне вредности тј. на оно што се може куповати и продавати (на пример, купљена некретнина се даје у закуп, а приход од закупнине није сумњив. Новац се често инвестира и у привредна друштва са пословним тешкоћама, која након тога настављају успешно да раде, а резултати пословања представљају законите приходе). Када новац дође у ову фазу, врло је тешко открити његово незаконито порекло.

Наведене фазе прања новца се не морају одвијати тим редоследом (на пример, незаконито стечена средства се могу директно улагати у луксузну робу или непокретности. У случају неких кривичних дела, као што су проневере и преваре у области инвестиција, новчана средства се већ налазе у финансијском систему, па онда више нема потребе да се додатно убацују у систем). Сем тога, пре него што се у финансијски систем уведе незаконито стечен новац, тај новац се често само пребацује с места на место, било физички, поштом односно преко курира, било коришћењем система за пренос новчаних средстава.

ШТА ЈЕ ФИНАНСИРАЊЕ ТЕРОРИЗМА

Финансирањем тероризма, у смислу Закона, сматра се обезбеђивање или прикупљање имовине или покушај њеног обезбеђивања или прикупљања, у намери да се користи или са знањем да може бити коришћена, у целости или делимично:

- 1) за извршење терористичког акта;
- 2) од стране терориста;
- 3) од стране терористичких организација.

Под финансирањем тероризма сматра се и подстрекавање и помагање у обезбеђивању и прикупљању имовине, без обзира да ли је терористички акт извршен и да ли је имовина коришћена за извршење терористичког акта.

Финансирање тероризма представља посебан облик финансијског криминала. Основни циљ појединаца и организација који су умешани у финансирање тероризма не мора нужно бити прикривање извора финансијских средстава, већ је то првенствено жеља да се прикрије природа активности за чије су финансирање та новчана средства намењена. Терористи користе читав низ различитих метода за пренос новца како би се њиме задовољиле потребе њихових организација и

активности, што укључује услуге финансијског сектора, пренос готовине, трговину, донације и добротворне организације, као и формалне и неформалне системе за пренос новца.

Новчана средства за финансирање тероризма могу потицати из законитих извора, као што су донације, приходи стечени законитим пословањем, добротворне организације и из незаконитих извора као што су кријумчарење дроге, кријумчарење оружја, злата и дијаманата, односно проневере, отмице, изнуде и др.

Постоје четири фазе у поступку финансирања тероризма:

1. Прикупљање новчаних средстава из законитог пословања или из криминалних активности
2. Држање новчаних средстава која су прикупљена
3. Пренос новчаних средстава терористима
4. Коришћење новчаних средстава.

Прва фаза обухвата прикупљање средстава од лица која послују законито, али су повезана са терористичком организацијом или терористима, или од лица која су повезана са криминалним активностима нпр. трговина наркотицима, изнуде, проневере и сл. Значајан извор новчаних средстава чине и донације појединаца који подржавају циљеве терористичке организације или фондова који прикупљају новац и усмеравају га ка терористичким организацијама.

У другој фази средства се чувају, тј. држе било директно на рачунима лица или на рачунима посредника – појединаца повезаних такође са терористичким организацијама.

Трећа фаза обухвата пренос новчаних средстава јединицима терористичких организација, односно појединаца да би се новац искористио за терористичко деловање. Најчешће се као механизам за пренос новца користе системи за пренос новца и банкарски систем, иако су у великом броју случајева присутни неформални начини преноса.

Коришћење новчаних средстава постаје очигледно када се искористи за терористичко деловање – куповину експлозива, оружја, опреме, финансирање кампова за обуку, пропаганду, политичку подршку, пружање уточишта и сл.

Прање новца и финансирање тероризма су глобална питања која се могу негативно одразити на економску, политичку, безбедносну и социјалну структуру државе. Последице прања новца и финансирања тероризма подривају стабилност, транспарентност и ефикасност финансијског система државе, изазивају економске поремећаје и нестабилност, наносе штету угледу земље и угрожавају националну безбедност.

Ризици од прања новца и финансирања тероризма настају и услед пропуста у примени прописа, где обвезник може бити изложен ризику од нарушавања сопственог угледа и репутације у случају изрицања казне надзорног органа.

Ефикасан систем борбе против прања новца и финансирања тероризма подразумева анализу оба ризика.

ШТА ЈЕ СУМЊИВА ТРАНСАКЦИЈА?

Као сумњива трансакција, може бити означена трансакција за коју обвезник и/или надлежно тело процене да, у вези с њом или с особом која обавља трансакцију, постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, односно да трансакција укључује средства произашла из незаконитих активности.

Као сумњиве трансакције могу се третирати и све трансакције које су по својој природи, обиму, сложености, вредности или повезаности неуобичајене, односно немају јасно видљив економски или правни основ, или су у несразмери са уобичајеним, односно очекиваним пословањем странке, као и друге околности, које су повезане са статусом или другим карактеристикама странке. Као сумњиве, можемо третирати одређене трансакције странке, али и пословне односе.

Оцена сумњивости одређене странке, трансакције или пословног односа заснива се на критеријима сумњивости, одређеним у списку показатеља (индикатора) за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма. Пописи индикатора су полазиште запосленима код обвезника и овлашћеним лицима, при препознавању сумњивих околности, повезаних са одређеном странком, трансакцијом коју странка изводи, или пословним односом који закључује, те стога запослени код обвезника морају бити упознати са индикаторима како би их у свом раду користили. Код процене сумњиве трансакције, овлашћено лице је дужно пружити сву стручну помоћ запосленима.

ОСНОВНА НАЧЕЛА БОРБЕ ПРОТИВ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

При обављању своје регистроване делатности, обвезници морају поступати сагласно Законом прописаним обавезама, које уређују област откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма и обавезни су да осигурају поштовање прописаних мера и активности обвезника на свим нивоима, тако да се целокупно пословање обвезника обавља у складу са Законом.

Радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма предузимају се пре, у току и након вршења трансакције или успостављања пословног односа и обухватају следеће:

- 1) познавање странке и праћење њеног пословања;
- 2) достављање информација, података и документације Управи;
- 3) одређивање лица задуженог за извршавање обавеза из Закона (овлашћено лице) и његовог заменика, као и обезбеђивање услова за њихов рад;
- 4) редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање запослених;

- 5) обезбеђивање редовне унутрашње контроле извршавања обавеза из Закона, као и интерне ревизије ако је то у складу са обимом и природом пословања обвезника;
- 6) израду списка показатеља (индикатора) за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма;
- 7) вођење евиденција, заштиту и чување података из тих евиденција;
- 8) спровођење мера из Закона у пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у већинском власништву обвезника у страним државама;
- 9) извршавање других радњи и мера на основу Закона.

Обвезник је дужан да сачини одговарајућа унутрашња акта којима ће ради ефикасног управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма обухватити све потребне радње и мере, дефинисане Законом. Унутрашња акта морају бити сразмерна природи и величини обвезника и морају бити одобрена од стране највишег руководства. (члан 5. Закона). Пре свих наведених радњи и мера за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, сваки обвезник је у обавези да изради анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма (члан 6. Закона)

АНАЛИЗА И ПРОЦЕНА РИЗИКА

Обвезник је дужан да изради и редовно ажурира анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма (у даљем тексту: анализа ризика).

Анализом ризика одређује се праг изложености (процена ризика) ризику од прања новца или финансирања тероризма одређене странке, пословног односа, услуге коју обвезник пружа у оквиру своје делатности или трансакције.

Анализа ризика мора да буде сразмерна природи и обиму пословања, као и величини обвезника, мора да узме у обзир основне врсте ризика (ризик странке, географски ризик, ризик трансакције и ризик услуге) и друге врсте ризика које је обвезник идентификовао због специфичности пословања.

Анализа ризика садржи:

- 1) анализу ризика у односу на целокупно пословање обвезника;
- 2) анализу ризика за сваку групу или врсту странке, односно пословног односа, односно услуге које обвезник пружа у оквиру своје делатности, односно трансакције.

На основу анализе ризика, обвезник сврстава странку у једну од следећих категорија ризика:

- 1) ниског ризика од прања новца и финансирања тероризма и примењује најмање поједностављене радње и мере;
- 2) средњег ризика од прања новца и финансирања тероризма и примењује најмање опште радње и мере;
- 3) високог ризика од прања новца и финансирања тероризма и примењује појачане радње и мере.

Обвезник интерним актима може, поред наведених, предвидети и додатне категорије ризика, и одредити адекватне радње и мере за те категорије ризика.

Обвезник мора утврдити интерне поступке - анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма, посебно у делу:

- утврђивања ризика целокупног пословања обвезника;
- утврђивања идентитета странке, провере идентитета странке на основу докумената, података или информација прибављених из веродостојних извора;
- утврђивања идентитета стварног власника странке и провера његовог идентитета;
- прибављања информације о сврси и намени пословног односа или трансакције;
- редовног праћења пословања и проверавања усклађености активности странке са природом пословног односа и уобичајеним обимом и врстом пословања странке.

Посебно је важно да сви запослени буду упознати са тим поступцима, да сагласно истим поступају, те да их користе приликом обављања послова.

Планирање и организација процеса анализе ризика је значајна за крајњи резултат процене ризика. Смисао ефикасног и квалитетног процеса израде и касније ажурирања процене ризика јесте да се најпре одреде делови система који могу имати информације од суштинског значаја у самом обвезнику, за израду процене ризика и који могу да препознају одређене рањивости система и да допринесу умањењу претњи *(на пример, код брокерско-дилерског друштва брокер или интерни контролор може више допринети наведеном процесу анализе ризика него лице које није у директном контакту са клијентима)*. Поред делова система у самом обвезнику који могу имати битне информације за израду процене ризика, обвезник не сме да занемари ни тзв. екстерне изворе информација.

(На пример, одређена истраживања надзорног органа, информације из контроле, одређена обавештења, измене законских прописа индиректно могу имати утицај на спровођење прописа из области спречавања прања новца и финансирања тероризма, затим информације тужилаштва, подигнуте оптужнице, модели понашања препознати у оптужницама подигнутим за прање новца, који обвезници су били изложени деловању криминалних група и покушајима да се нелегалан новац прикаже као легалан, подаци Управе за спречавање прања новца - број сумњивих трансакција – образложења за пријаву сумњивих трансакција, одређене стратешке анализе, типологије, информације које се могу пронаћи у годишњим извештајима и слично. Веома значајан извор информација су и повратне информације које обвезници добијају о пријављеним сумњивим трансакцијама. Такође, поред информација која се могу добити у домаћим оквирима, веома су значајна и међународна истраживања, Савета Европе, ОЕБС, FATF и друго).

Запослени код обвезника мора имати јасну слику на који начин и како је обвезник проценио одређене ризике на нивоу институције, како је ризике државе имплементирао у процес, као и преглед јасних мера које обвезник има намеру да спроведе на основу добијених резултата.

Намена анализе ризика

У циљу спречавања изложености негативним последицама прања новца и финансирања тероризма, обвезник је дужан сагласно Закону, да изради и редовно ажурира анализу ризика која мора да садржи анализу ризика у односу на целокупно пословање обвезника и анализу ризика за сваку групу или врсту странке, пословног односа, услуге коју обвезник пружа у оквиру своје делатности или трансакције.

Припрема анализе ризика је предуслов за спровођење прописаних мера анализе ризика, како самог обвезника, тако и странке. Сагласно сврставању странке, пословног односа, услуге или трансакције у једну од категорија ризичности, зависи и врста анализе странке, коју обвезник мора обавити у складу са Законом (општа анализа странке, појачана анализа странке, поједностављена анализа странке - ниско ризична група).

Приликом израде анализе ризика обвезник мора да узме у обзир основне врсте ризика (ризик странке, географски ризик, ризик трансакције и ризик услуге) и друге врсте ризика које обвезник идентификавао због специфичности пословања.

Процена ризика – дефиниција

Ризик је функција три чиниоца: претње, рањивости и последице.

Процена ризика представља доношење суда о претњама, рањивостима и последицама.

Претња су лица односно активности, који имају потенцијал да наносе штету (*на пример код обвезника штету институцији, пословању, репутацији, то би могли бити клијенти који су препознати или за које се сумња да су повезани са нелегалним активностима, препознате преваре, фалсификована документа и слично*).

Обвезник мора уважити закључке до којих се дошло у националној процени ризика и видети како окружење и ризичне активности утичу на његово пословање (*на пример, ако је у Националној процени ризика, за институције тржишта капитала одређен низак ризик, а све укупно за целу земљу средњи ризик од прања новца и финансирања тероризма, обвезник ће анализирати факторе који су утицали на резултате националне процене ризика и узети их у обзир приликом анализе ризика свога пословања и анализе ризика својих странака*).

Корисне су и све друге анализе одређених претњи – нпр. типологије и трендови препознате у извештајима Управе за спречавање прања новца, надзорног органа, међународних институција и сл.

Појам рањивости, у значењу у ком се користи у процени ризика, обухвата све оне активности које би се могле искористити у случају деловања претње. Фокус је на активностима које представљају слабости у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма и систему контроле. Уколико се ради о обвезнику, рањивост је све оно што једну институцију чини нарочито изложеној прању новца односно финансирању тероризма (*на пример, одређена услуга коју нуди обвезник, а која је на*

нивоу државе, у националној процени ризика, процењена као високо ризична, недовољно познавање прописа који регулишу ову област, неадекватна примена законских прописа и слично).

Последица се односи на штету, коју би прање новца или финансирање тероризма могли проузроковати и обухвата утицај нелегалне или терористичке активности, која би била у основи такве радње, на финансијске системе и институције, као и шире гледано на друштво и привреду у целини. Последице по природи деловања могу бити краткорочне и дугорочне и утичу на репутацију и привлачност финансијског сектора, односно нефинансијског сектора једне државе (*на пример: последица би се могла мерити у висини казне брокерско-дилерском друштву јер је пропустило да се адекватно супротстави ризицима, или би се могла мерити нарушеним угледом обвезника за ког се испостави да је, неадекватном анализом ризика и мерама за његово умањење, помогао прање новца или финансирање тероризма).*

Фазе процене ризика

Поступак процене ризика може се поделити на читав низ активности, али основне фазе тог процеса су:

1. идентификација – препознавање ризика,
2. анализа,
3. евалуација и управљање ризицима.

1. ИДЕНТИФИКАЦИЈА – ПРЕПОЗНАВАЊЕ РИЗИКА

Идентификација почиње препознавањем ризика. Корисно би било да обвезник направи листу потенцијалних фактора који ће се користити како би се препознале претње и рањивости од прања новца, односно финансирања тероризма код обвезника. У листу треба ставити све оне факторе који су препознати на нивоу државе као ризични, а карактеристични су за одређеног обвезника, типологије које су препознате у случајевима прања новца или финансирања тероризма, трендове, као и околности за које је од стране надзорног органа утврђено да нису довољно сагледане када је у питању примена Закона (*на пример, ако су на нивоу државе привредна друштва из одређеног региона препозната као ризична и нарочито трансакције са овим лицима, да ли је обвезник препознао ова лица као ризична, са ког их је аспекта у прошлости процењивао, да ли је можда дошло и до злоупотреба од стране ових клијената, а да то није примећено на време и који су разлози због којих на пример трансакције ових клијената нису у датом моменту биле препознате као ризичне са аспекта прања новца. Такође, да ли су можда препознате ситуације код обвезника где је лице које је касније било предмет истраге било клијент обвезника, али није оцењено као ризично и да ли је обвезник могао имати такве податке или не).*

Након сачињавања једног свеобухватног и широког списка, обвезник може сагледати који од конкретних фактора није довољно значајан за обвезника, или можда

обвезник уопште не нуди одређени производ који је на нивоу државе препознат као ризичан, или одређени модели понашања нису карактеристични за обвезника. Самим тим, обвезник одређене ставке може елиминисати са листе, али уколико је препознао у прошлости неке моделе понашања или околности које су се код датог обвезника показале као ризичне, свакако их треба уврстити на списак и посебно анализирати.

У овој фази се не може ни за један фактор са сигурношћу рећи да је више или мање ризичан, већ се овде пре може говорити о томе да ли је одређени фактор довољно релевантан да се процени ризик од прања новца или финансирања тероризма *(на пример, приступи код обвезника могу бити различити, тако да се један обвезник може одлучити да пође од одређених модела понашања, индикатора, трендова и да за почетак користи одређене процене на нивоу државе, а затим да анализира у којој мери су те процене биле карактеристичне за самог обвезника, а други обвезник може изабрати да не крене од модела процене на нивоу државе, већ на пример од ризичних услуга, трансакција, а да затим даље надограђује ове почетне процене, са одређеним типологијама препознатим, на пример, за одређене услуге или одређене извршене трансакције, али свакако узима у обзир и резултате националне процене ризика).*

Универзалан модел за израду процене ризика не постоји. Постоје одређене смернице, идеје, предлози из домаће и међународне праксе, али на самом обвезнику је да процени која методологија највише одговара његовом раду. *(На пример, фактори који могу бити од значаја за укључење на листу су: врста препознатих кривичних дела у претходном периоду, која су извесна или се сумња да постоје, тј. да су клијенти повезани са нелегалним активностима (медији, разговори, и сл), трансфери ка високоризичним земљама, трансфери из високоризичних земаља, износ готовинских трансакција, износ сумњивих извештаја, законска регулатива, усклађеност законских норми, број клијената, удео привредних субјеката, удео физичких лица, резултати надзора код обвезника, резултати надзора за одређени сектор, број сумњивих извештаја, повратне информације о сумњивим извештајима, систем у коме се послује, добијање дозволе за рад, процедуре за почетак рада, комуникација са државним органима, утицај процедура групе на рад обвезника, сви производи из националне процене ризика, све услуге из националне процене ризика, трендови препознати у националној процени ризика, методи прања новца, односно финансирања тероризма препознати у процени ризика државе, типови привредних друштава и сл).*

Ризик од прања новца обвезник може процењивати различито од ризика од финансирања тероризма. Странке чије се пословање у већем делу одвија у готовини обвезник мора посебно пратити због ризика од финансирања тероризма. У том смислу посебну пажњу треба посветити пословању непрофитних организација јер су могућности за њихову злоупотребу у смислу финансирања тероризма велике. Географски ризик кад је у питању финансирање тероризма изразит је у регионима у којима, на основу података релевантних међународних организација као што су Уједињене нације, терористи имају своје активности.

КАТЕГОРИЈЕ РИЗИКА

Препознавање категорија ризика – ризик странке, ризик трансакције, ризик услуга, ризик различитих видова пословања, географски ризик, јесте први корак за анализу ризика како обвезника, тако и самог клијента, уз напомену да категорије ризика могу да се разликују у зависности од специфичности пословања обвезника и да сваки обвезник узима у обзир категорије ризика у зависности од свог делокруга рада.

Географски ризик

Под географским ризиком подразумева се процена изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма која зависи од подручја на коме се налази територија државе порекла странке, државе порекла већинског оснивача, односно стварног власника странке или лица које на други начин врши контролни утицај над управљањем пословима странке и над вођењем тих послова, као и државе порекла лица које са странком обавља трансакције.

Фактори на основу којих се одређује да ли поједина земља или географска локација носи већи ризик од прања новца и финансирања тероризма укључују:

1) државе према којима су Уједињене нације, Савет Европе, ОФАС, или друге међународне организације примениле санкције, ембарго или сличне мере;

2) државе које су од стране кредибилних институција (FATF, Савет Европе, ММФ, Светска банка и др.) означене као државе које не примењују адекватне мере за спречавање прања новца и финансирања тероризма. Овде се посебно указује на процес - *ICRG FATF* (Радна група за праћење међународне сарадње). После сваког одржаног састанка FATF објављује списак држава које по мишљењу Радне групе не поседују одговарајући систем за борбу против прања новца и финансирања тероризма;

3) државе које су од стране кредибилних институција (FATF, УН и др) означене као државе које подржавају или финансирају терористичке активности или организације;

4) државе које су од стране кредибилних институција (нпр. Светска банка, ММФ) означене као државе с високим степеном корупције и криминала.

5) оф-шор правна лица, у складу са Законом.

(На пример, процена и оцена ризика зависи и од локације обвезника, односно његових организационих јединица, што значи да ће бити различита код обвезника лоцираних у градовима или мањим местима. Странке из региона могу бити мање ризичне од странака ван региона, односно из држава с којима немамо никакве пословне односе. Повећан ризик од прања новца и финансирања тероризма носе и трансакције које се врше на оф-шор дестинацијама).

Министар финансија, на основу овлашћења из Закона, утврђује листу држава које примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, најмање на нивоу стандарда Европске уније (тзв. *бела листа*), као и листу држава које уопште не примењују стандарде у овој области (тзв. *црна листа*).

Ове листе обвезници користе ради процене ризика странке, па ће странка са којом обвезник послује, а која потиче из земље која је на “црној листи”, носити већи ризик у односу на странку са којом обвезник послује а која потиче из земља која је на “белој листи”. Разврставање у високи ризик ће захтевати појачане радње и мере познавања и праћења странке.

Повећан ризик од прања новца и финансирања тероризма носе странке које имају уговорни однос и обављају пословну делатност са лицима из оф-шор зона. Обвезник је дужан да утврди поступак по коме утврђује да ли је странка или правно лице које се јавља у власничкој структури странке оф-шор правно лице, у складу са Законом. С тим у вези, обвезник може користити листе ММФ, Светска банке или списак земаља који је саставни део Правилника о листи јурисдикција са преференцијалним пореским системом („Службени гласник РС“, број 122/12), да би утврдио да ли се ради о оф-шор правном лицу (*на пример, за брокерско-дилерско друштво високоризична ће бити странка која врши уговорене блок трансакције акцијама, а нарочито када се као купци појављују непознате или новонастале компаније, а посебно оне које долазе са оф-шор дестинација. Такође, већи је ризик од прања новца и финансирања тероризма када странка долази из земље која, на основу података релевантних међународних организација и Управе за спречавање прања новца, не примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма или се трговање обавља на берзама из тих земаља. Као још један пример високог ризика може бити трговање хартијама од вредности у корист правних лица са оф-шор дестинација која користе услуге кастоди банака у пословима вођења власничких рачуна и салдирања трансакција, како би прикрили свој идентитет*).

Ризик странке

Обвезник самостално утврђује приступ заснован на процени ризика странке, на основу опште прихваћених принципа и сопственог искуства. Ризик странке подразумева процену да ли је странка, са којом обвезник сарађује, повезана са вишим ризиком од прања новца и финансирања тероризма.

На већи ризик могу указати следеће активности које обављају странке:

- 1) Странка приликом успостављања пословног односа са обвезником избегава лично појављивање, већ инсистира на посредном контакту;
- 2) Странка своје пословне односе или трансакције обавља (или је обављала) у неубичајеним околностима, као на пример:

- знатна и неочекивана географска удаљеност између локације странке и обвезника са којим странка успоставља пословни однос или врши трансакцију,
- често и неочекивано успостављање, без економског оправдања, пословних односа сличне врсте са више обвезника, као што је отварање рачуна код више обвезника, закључивање више уговора о пружању услуга у краћем периоду и сл.,
- чести трансфери средстава из једног фонда у други,
- отказивање чланства одмах након закључења уговора о чланству у фонду,
- захтев да се средства акумулирана на индивидуалном рачуну члана фонда исплате на текући рачун трећег лица, или на рачун лица на територији државе у којој се не примењују строги стандарди у области спречавања прања новца и финансирања тероризма,
- инсистирање на тајности трансакције и сл.;

3) Странке чија је структура таква да је тешко утврдити стварног власника или лице које има контролни удео, странке у чијој су структури препознати трастови, странке које користе трећа лица, странке код којих је, због структуре правне форме или сложених и нејасних односа, тешко утврдити идентитет њихових стварних власника или лица која њима управљају, као што су пре свега: фондације, трастови или слична лица страног права, затим добротворне и непрофитне невладине организације, као што су нпр. правна лица с нејасном власничком структуром и која није основала компанија из земље која примењује стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма који су на нивоу стандарда прописаних Законом;

4) Лица која у великој мери послују са готовином, странке које обављају делатности за које је карактеристичан велики обрт или уплате готовине (ресторани, кладионице, пумпе, мењачи, казина, цвећаре, трговци племенитим металима, аутомобилима, уметничким делима, превозници робе и путника, спортска друштва, грађевинске фирме);

5) Хуманитарне и друге непрофитне организације, нарочито ако су регистроване у иностранству, где се тешко може испратити ток средстава и које не подлежу ниједном виду надзора и контроле;

6) Тзв. повремене странке – странке које имају спорадичну активност која се не може објаснити а чије трансакције су у значајним вредностима;

7) Странке које имају рачуне код различитих финансијских институција на истом подручју без видљиве економске оправданости;

8) Странка без посебног разлога захтева брзо обављање посла или трансакције без обзира на веће трошкове које ће овако поступање изазвати;

9) Странка нуди новац, поклоне или друге погодности као противуслугу за послове за које постоји сумња да нису у потпуности у складу са прописима;

10) Странка жели да увери обвезника да није потребно да попуни или приложи неки од потребних докумената;

11) Странка избегава да достави потребну документацију или обвезник има сумњу да је достављена документација тачна или потпуна;

- 12) Странка често мења своје књиговође/ревизоре;
- 13) Странци није познато где се чува пословна документација;
- 14) Странка нема запослених, нити пословне просторије, а што није у сразмери са обимом пословања;
- 15) Странка врши честе промене назива, седишта, власничке структуре и др.
- 16) Приватни инвестициони фондови;
- 17) Странка често мења брокерско-дилерска друштва у настојању да прикрије активности на тржишту капитала и финансијско стање или има више рачуна код различитих брокерско-дилерских друштава;
- 18) Странка која раније није била активна, изненада обавља трансакције на тржишту капитала у великом обиму и вредности;
- 19) Странка исказује неуобичајен захтев за заштитом приватности, посебно у вези са подацима који се односе на њен идентитет, делатност, имовину или пословање;
- 20) Странка одустаје од налога ради избегавања утврђивања идентитета након што је у складу са одредбама закона упозната са обавезом да се идентификује;
- 21) Странка не показује интересовање за провизију, друге трошкове и ризике трансакције;
- 22) Странка је новоосновано домаће правно лице чији је оснивачки капитал мали а улаже значајне суме новца у трговање хартијама од вредности;
- 23) Познато је да странка има пријатеље или чланове породице који раде за издаваоца хартија од вредности;
- 24) Странке код којих постоји сумња да је лице означено на „црним листама“ (консолидована листа Комитета за санкције на основу Резолуције 1267 Савета безбедности Уједињених нација, „црне листе“ ЕУ, ОФАК и друге) или да је лице повезано са лицима која се налазе на наведеним листама ;
- 25) Странка се у средствима јавног информисања доводи у везу са тероризмом/финансирањем тероризма/екстремизмом и фундаментализмом/верским радикализмом;
- 26) Страни трговци оружјем и произвођачи оружја;
- 27) Нерезиденти и странци;
- 28) Странка која је функционер Републике Србије, односно лице која обавља или је у последње четири године обављало високу јавну функцију у земљи и то функцију:
 - председника државе, председника Владе, министра, државног секретара, посебног саветника министра, помоћника министра, секретара министарства, директора органа у саставу министарства и његових помоћника, и директора посебне организације, као и његов заменика и његових помоћника,
 - народног посланика,
 - судије Врховног касационог, Привредног апелационог и Уставног суда,
 - председника, потпредседника и члана савета Државне ревизорске институције,

- гувернера, вицегувернера, члана извршног одбора и члана Савета гувернера Народне банке Србије,

-на високом положају у дипломатско-конзуларним представништвима (амбасадор, генерални конзул, отпрањник послова),

- члана органа управљања у јавном предузећу или привредном друштву у већинском власништву државе,

- члана органа управљања политичке странке,

- странка која је члан уже породице функционера: брачни или ванбрачни партнер, родитељи, браћа, сестре, деца, усвојена деца и пасторчад, и њихов брачни или ванбрачни партнер,

- странка која је ближи сарадник функционера, односно свако физичко лице, које остварује заједничку добит из имовине или успостављеног пословног односа, или има било које друге блиске пословне односе са функционером;

29) Странка која је функционер друге државе, односно лице која обавља или је у последње четири године обављало високу јавну функцију у другој држави и то функцију:

- шефа државе и/или владе, члана владе и његовог заменика,

- изабраног представника законодавног тела,

- судије врховног и уставног суда или другог судског органа на високом нивоу, против чије пресуде, осим у изузетним случајевима, није могуће користити редовни или ванредни правни лек,

- чланова рачунског суда, односно врховне ревизорске институције и чланова органа управљања централне банке,

- амбасадора, отпрањника послова и високог официра оружаних снага,

- члана управног и надзорног одбора правног лица која је у већинском власништву стране државе,

- члан органа управљања политичке странке,

- странка која је члан уже породице функционера: брачни или ванбрачни партнер, родитељи, браћа, сестре, деца, усвојена деца и пасторчад, и њихов брачни или ванбрачни партнер,

- странка која је ближи сарадник функционера, односно свако физичко лице, које остварује заједничку добит из имовине или успостављеног пословног односа, или има било које друге блиске пословне односе са функционером;

30) Странка која је функционер међународне организације, односно физичко лице која обавља или је у последње четири године обављало високу јавну функцију у међународној организацији, као што је: директор, заменик директора, члан органа управљања, или другу еквивалентну функцију у међународној организацији;

31) Стране финансијске институције земаља која не примењују стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма, осим оних која су основале групације из земаља с беле листе;

32) Спортска друштва;

33) Странке са пребивалиштем или седиштем у ентитетима који нису субјект међународног права, односно нису међународно признати као државе (такви ентитети дају могућност фиктивне регистрације правног лица, омогућавају издавање фиктивних идентификационих докумената и сл.);

34) Странка је страно правно лице која не обавља или којој је забрањено обављање трговинске, производне или друге делатности у држави у којој је регистрована (ту се ради о правном лицу са седиштем у држави која је позната као ош-шор финансијски центар, и за коју вреде одређена ограничења код непосредног обављања регистроване делатности у тој држави);

35) Странка је фидуцијарно или друго слично друштво страног права са непознатим или прикривеним власницима или управом (ту се ради о друштву страног права које нуди обављање заступничких послова за треће лице, тј. друштва, основана закљученим уговором између оснивача и управљача, који управља имовином оснивача, у корист одређених лица корисника или бенефицијара, или за друге одређене намене);

36) Странка је финансијска организација која за обављање својих делатности не треба, односно није обавезна добити лиценцу одговарајућег надзорног тела, односно, сагласно матичном законодавству, није субјект мера на подручју откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма;

37) Странка је непрофитна организација (установа, друштво или друго правно лице) односно субјект који је основан а који не обавља привредну делатност и испуњава један од следећих услова:

- има седиште у држави која је позната као оф-шор финансијски центар,
- има седиште у држави која је позната као финансијски, односно порески рај,
- има седиште у држави која није потписница Споразума о оснивању ЕУ,
- међу њеним члановима или оснивачима је физичко или правно лице које је резидент било које од претходно наведених држава;

38) странка је страно правно лице, основано издавањем акција на доносиоца.

(На пример, када успоставља пословни однос обвезник процењује тип странке са којом закључује пословни однос у односу на форму привредног друштва. На основу анализе претходних сумњивих активности, типолошких случајева и ризика државе одређене форме привредних друштава носе већи ризик од прања новца и финансирања тероризма. Конкретно, анализом претходних година и случајева прања новца уочено је да се у свим предметима прања новца појављује друштво са ограниченом одговорношћу као форма која је најзаступљенија, када лица повезана са нелегалним активностима региструју компаније. Обвезник приликом процене ризика мора узети и ове околности у обзир.

Странка је друштво са ограниченом одговорношћу разврстана у мало правно лице регистрована у земљи, са једноставном власничком структуром. Странка углавном послује са готовином и има више овлашћених лица за располагање средствима. Странка може бити процењена као средњеризична на основу ових

података на нивоу клијента. Када се гледа ризик на нивоу обвезника, корисно је сагледати и утицај, тј. последице ризика на самог обвезника и сама ризичност може се разликовати. У овом примеру, уколико су највећи број странака код једног обвезника управо мала или средња правна лица, без обзира на једноставну власничку структуру, утицај, тј. дејство на самог обвезника и његов углед, репутацију може бити велики и зато би процена ризика гласила висок на нивоу обвезника.

Уколико обвезник има странке које имају комплексне власничке структуре, али је њихов број занемарљиво мали и немају значајно пословање, иако би сама странка била процењена као високоризична због комплексне власничке структуре, утицај на пословање обвезника је занемарљиво мали и са аспекта обвезника ризик би могао да буде процењен као низак).

Ако је странка правно лице са сложеном власничком структуром, обвезник је дужан да о разлозима такве структуре прибави писмену изјаву од стварног власника странке или заступника странке, као и да размотри да ли постоји основ сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, да о томе сачини службену белешку, коју ће чувати у складу са Законом.

Ризик трансакције

Повећан ризик трансакције постоји код следећих трансакција:

1. трансакције које знатно одударају од стандардног понашања странке;
2. трансакције које немају економску оправданост (*нпр. учестало трговање хартијама од вредности када се куповина обавља уплатом готовине на наменске рачуне, а убрзо затим продаје испод цене – тзв. трговање хартијама од вредности с планираним губитком*);
3. трансакције које се спроводе на начин којим се избегавају стандардни и уобичајени методи контроле;
4. трансакције које обухватају више учесника без јасне економске одређености, више међусобно повезаних трансакција које се обављају у краћем периоду или у више интервала узастопно у износу који је испод лимита за пријављивање Управи за спречавање прања новца;
5. трансакције код којих странка очигледно прикрива прави основ и разлог спровођења трансакције;
6. трансакције код којих странка одбија да достави документацију;
7. трансакције код којих документација не одговара начину спровођења саме трансакције;
8. трансакције код којих извор средстава није јасан или се не може утврдити њихова веза с пословањем странке;
9. најављене блок трансакције акцијама а нарочито када се као купци појављују новонастале компаније или компаније регистроване на оф-шор дестинацијама;

10. трговање акцијама на организованом тржишту које су биле предмет залогe по основу позајмица одобрених власницима акција-тзв. провлачење акција кроз берзу;

11. трансакције које би странка извршила у име и за рачун лица или субјекта против којег су на снази мере Уједињених нација или Савета Европе;

12. пословни односи који би били склопљени у корист лица или субјекта који се налази на попису лица или субјекта против којих су на снази мере ОУН или ЕУ;

13. пословни односи који укључују сталне или велике уплате новчаних средстава са или/и на рачун странке који је отворен у кредитној или финансијској институцији земље која није чланица ЕУ, односно пословни односи, које у своје име и за рачун странке, као пуномоћник склопи, односно обави страна кредитна финансијска или друга фидуцијарна институција са седиштем у држави која није чланица ЕУ;

14. пословни односи склопљени без личне присутности странке код обвезника.

Дакле, код процене ризика трансакције треба поћи од одговора на следећа питања: Шта је предмет трансакције? Да ли је трговина акција на берзи или ван берзе? Да ли је стицање акција кроз понуду за преузимање? Да ли се ради о ФОРП трансакцијама (поклон, наследство, судска решења)? Да ли је трансакција необично висока узимајући у обзир дотадашње трансакције конкретног клијента?

Као трансакције, које представљају високи ризик за прање новца и финансирање тероризма, убрајају се и:

– уплата новчаних средстава са рачуна странке, односно исплата новчаних средстава на рачун странке, који је различит од рачуна који је странка навела при утврђивању идентификације, односно, преко којег уобичајено послује или је пословала (посебно ако се ради о плаћању у иностранству);

– трансакције намењене лицима са пребивалиштем или седиштем у држави која је позната као финансијски, односно порески рај,

– трансакције намењене лицима с пребивалиштем или седиштем у држави која је позната као оф-шор финансијски центар;

– трансакције намењене непрофитним организацијама које имају седиште у:

- држави, познатој као оф-шор финансијски центар;

- држави познатој као финансијски, односно порески рај.

Код обвезника који се баве брокерско-дилерским пословима трансакције које носе висок степен ризика су и:

1. Учестало трговање хартијама од вредности када се куповина обавља уплатом готовине на наменске рачуне, а убрзо затим врши продаја хартија од вредности испод цене.

2. Уговорене блок трансакције акцијама, а нарочито када се као купци појављују непознате или новонастале компаније, а посебно оне које долазе са оф-шор дестинација.

3. Куповина хартија од вредности која се обавља средствима положеним на више рачуна у различитим банкама, а нарочито ако су депонована средства у износу нешто испод износа за пријављивање.

4. Странка улаже у прворазредне или у врло профитабилне хартије од вредности са добрим приносима, а не показује интерес за резултате или их изненада и без разлога продаје.

5. Трговање акцијама у берзанском и ванберзанском пословању које су биле предмет залогe по основу одобрених позајмица власницима акција – тзв. провлачење акција кроз берзу.

6. Странка показује интерес за куповину хартија од вредности за велике износе без посебних анализа или савета инвестиционог саветника, а таква трансакција нема јасну финансијску сврху.

7. ФОП трансакције (*free of payment*) – трансакције прекњижавања власништва хартија од вредности које врше брокерско-дилерска друштва у име својих странака код централног регистра хартија од вредности.

8. Прекњижавање акција у виду поклона лицима која нису у сродству, поклон акција од стране радника у корист руководства правног лица, прекњижавање акција које као правни основ имају судска или вансудска поравнања између лица у већим износима, активирање залогe за неизвршење обавеза за одобрене позајмице, унос акција ради оснивања правних лица, уговори о спајању уз припајање, као и прекњижавања хартија од вредности између лица у конзорцијуму.

9. Странка често (више пута у току једног месеца) купује или продаје акције у износима које су незнатно испод износа од 15.000 ЕУР.

10. Странка која раније није била активна, изненада обавља трансакције на тржишту капитала у великом обиму и вредности.

11. Трговање хартијама од вредности у случајевима када власници хартија дају овлашћења трећим лицима да управљају њиховим власничким и новчаним рачунима и где постоје „повезане” новчане трансакције у трговању са хартијама од вредности између власника и овлашћених лица.

12. Трговање хартијама од вредности у корист правних лица са оф-шор дестинација која користе услуге кастоди банака у пословима вођења власничких рачуна и салдирања трансакција.

13. Странка покушава да створи слику стварне трговине хартијама од вредности, а врши фиктивну или симуловану трговину тим хартијама од вредности.

14. Трговање хартијама од вредности где долази до одступања од флукуације цена – понуде, које енормно одступају од зоне флукуације.

15. Странка врши значајне куповине или продаје хартија од вредности непосредно пре објављивања вести која утиче на цену тих хартија од вредности. На пример, странка никада није инвестирала у власничке хартије од вредности али то уради у неком повољном тренутку.

16. Странка која тргује хартијама од вредности мале вредности изненада узима значајан удео у одређеним хартијама од вредности и од њих остварује значајан профит.

17. Странка учествује у унапред договореном или неконкурентском трговању хартијама од вредности, као што је WASH (фиктивно) трговање неликвидним или хартијама од вредности са ниском ценом.

18. Трговање хартијама од вредности које су биле неликвидне дужи временски период се врши изненада, преко два или више неповезаних рачуна у брокерско-дилерском друштву или у више друштава.

19. Трансакције једне или више повезаних страна искључиво тако да једна страна остварује добит, а друга губитак.

20. Странка се распитује о томе колико брзо би могао да ликвидира рачун не објашњавајући зашто то намерава, или дајући сумњива објашњења.

(На пример, ималац акција даје акције у залогу на име краткорочког зајма који се исплаћује у готовини – нелегално стеченим новцем. Залог се евидентира у Централном регистру хартија од вредности. Након протекла рока за враћање зајма и активирања залог, зајмодавац добија свој новац након продаје акција на берзи или, ако то није могуће, постаје власник акција. На тај начин је обезбедио легално порекло новца у вредности тако стечених акција.

Отуђење акција малих акционара у виду давања акција као поклон управи предузећа без званичне надокнаде, иако се у пракси врше исплате новца „на руке“ малим акционарима).

Ризик услуга

Ризик услуга односи се на следеће услуге:

1) услуге које су нове на тржишту, тј. нису раније нуђене у финансијском сектору и морају се посебно пратити ради утврђивања стварног степена ризика;

2) електронско испостављање налога за трговину хартијама од вредности у случајевима које обвезник предвиди својом процедуром;

3) пружање оних врста услуга за које је запослени у обвезнику на основу свог искуства проценио да носе висок степен ризика;

4) пружање услуга отварањем тзв. заједничких рачуна који мобилишу средства из различитих извора и од различитих клијената, а која се депонују на један рачун отворен на једно име;

5) авансно плаћање услуга код којих није извесно да ће услуга бити извршена;

6) услуге које су међународно признати извори идентификовали као високоризичне услуге, као што су међународне коресподентске банкарске услуге (и међународне) приватне банкарске активности;

7) нови иновативни производи или услуге које обвезник не пружа непосредно, већ се за њихово пружање користе различити посредници или други канали код обвезника

(На пример, у случају пријема налога за трговање, већи је ризик од прања новца приликом испостављања налога електронским путем или путем платформи за трговање или коришћењем мобилних телефона, него када се налози испостављају непосредно. У случају пружања услуге пријема и преноса налога за трговање хартијама од вредности вероватноћа да се те услуге користе за прање новца, односно финансирање тероризма су веће него код нпр. услуга инвестиционог саветовања или управљања портфолиом).

Обвезник, осим претходно наведених критеријума, при одређивању степена ризичности поједине странке, пословног односа, услуга или трансакције, зависно од специфичности пословања обухвата и друге врсте ризика односно друге критеријуме, као што су:

1. величина, структура и делатност обвезника, укључивши и обим, структуру и сложеност послова које обвезник обавља на тржишту;
2. статусна и власничка структура странке;
3. присутност странке, односно ако странка није физички присутна при закључењу пословног односа или извршењу трансакције;
4. извор средстава која су предмет пословног односа или трансакције у случају странке која по критеријуму из Закона, спада под политички изложено лице;
5. намена склапања пословног односа, услуга или извршења трансакције;
6. познавање услуга и њено искуство, односно знање из тог подручја;
7. друге информације које показују да странка, пословни однос, услуга или трансакција могу бити више ризични.

Да би извршио процену ризика обвезник треба да опише све производе, услуге, уговорне односе које заснива и да процени вероватноћу да ће странке злоупотребити нпр. производ/услугу за прање новца или финансирање тероризма, као и да процени и утицај односно дејство такве појаве на сличан начин на који процењује и ризик странке, горе описан.

2. АНАЛИЗА РИЗИКА

Фаза анализе је кључна за процену ризика. Из фазе идентификовања и описа, прелази се у фазу разумевања ризика, зато је анализа суштински део саме процене ризика.

Након идентификовања свих фактора, спољних и унутрашњих и категорија ризика, приступа се одређивању тежине фактора или процени ризика, сваког фактора,

од прања новца и финансирања тероризма. За сваки фактор појединачно одређује се ризичност у односу на остале факторе ризика и самим тим одређује се њихов утицај на укупна ризик обвезника.

У овој фази осим почетне листе ризика – интерне листе, треба укључити и екстерне факторе – факторе окружења, политичке и економске околности државе, које утичу на рад обвезника. Поред тога, треба узети у обзир и законску регулативу, доступност јавно објављених података, искуства обвезника у ранијем периоду као и искуства која су препозната на нивоу самог сектора, као и у националној процени ризика.

Након сагледавања свих релевантних фактора, обвезник доноси закључак о нивоима ризика. Обвезници могу користити матрицу ризика као метод за процену ризика да би идентификовали странке које се налазе у зони ниског ризика, оне које се налазе у зони нешто вишег ризика, али је тај ризик још увек прихватљив, као и оне које носе висок или неприхватљив ризик од прања новца и финансирања тероризма.

(На пример, обвезник може ниво ризика изразити нумерички, али при томе мора тачно описати како је дошло до изражавања одређеног ризика кроз нумерички показатељ или, ниво ризика може изразити описно: виши, нижи, средњи ризик или, мала вероватноћа да је фактор ризичан, средња вероватноћа, висока вероватноћа, веома висока.

Исто тако, последице се, могу изразити као значајне, мале, безначајне или од изузетног значаја. На самом обвезнику је да одлучи како ће изразити процењени ризик, да ли описно или нумерички и коју матрицу ће при томе користити).

Када класификује ризике, обвезник може, узимајући у обзир сопствене специфичности, такође да дефинише додатне нивое ризика од прања новца и финансирања тероризма. Развој и разрада матрице ризика могу обухватити и разматрање различитих категорија ризика, као што су производи и услуге које нуди обвезник, странке којима су ти производи и услуге понуђени, величина институције и њена организациона структура и сл. Матрица ризика није непроменљива, она се мења у складу с променом околности самог обвезника *(на пример, за једно брокерско дилерско друштво, клијент може бити процењен као нискоризичан, док ће истог клијента један рачуновођа проценити као високоризичног, управо због различитог утицаја врсте ризика и пословног односа. Услуга ниског ризика у комбинацији са странком из земље високог ризика даје већи ризик и може бити процењен као средњи ризик. Уколико странка затим успостави и нови пословни однос, тј. користи услугу која је високоризична и ризик клијента ће се променити у високоризичан).*

Анализа ризика садржи анализу ризика у односу на целокупно пословање обвезника, као и анализу ризика за сваку групу или врсту странке, односно пословног односа, односно услуге које обвезник пружа у оквиру своје делатности, односно трансакције.

Основни циљ израде матрице ризика је примена принципа заснованог на процени ризика у рангирању обвезника по изложености ризику од прања новца и финансирања тероризма. На основу података и информација из анализе ризика, исти

се уносе у матрицу ризика, те се као финални резултат утврђује степен ризика од прања новца и финансирања тероризма, коме је изложен обвезник.

Матрица ризика представља табеларни приказ свих података који се односе на различите врсте ризика, разврстаног према активностима обвезника, на структурни и инхерентни ризик, те приказа делотворности управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, од стране обвезника, тренд утврђеног ризика у односу на претходно посматрани период.

(На пример, структурни ризик приказан у матрици ризика се може утврдити на основу учешћа обвезника у вредности трансакција на организованом тржишту, учешћа на ОТС тржишту, учешћа броја клијената обвезника у укупном броју клијената, учешћа броја трансакција које је обавио обвезник у укупном броју трансакција, као и на основу података када је обвезник добио дозволу за рад односно да ли се ради о новооснованом обвезнику. Инхерентни ризик представља ниво ризика према појединим активностима обвезника (брокерски послови, послови инвестиционог саветника и послови портфолио менаџера, управљање отвореним или затвореним инвестиционим фондовима), утврђен у односу на укупан број клијената, који су разврстани на физичка лица (резиденти, нерезиденти и функционер) и правна лица (резиденти и нерезиденти), укупну вредност трансакција на берзи (према тржиштима на Prime listing, Standard listing, Open market и МТП) и ван берзе (ОТС), те укупан број клијената који су разврстани према географском ризику, на клијенте из Републике Србије, на клијенте из високоризичних подручја која се налазе на листама признатих међународних организација, клијенте из offshore дестинација, као и клијенте из других земаља, које не припадају претходно наведеним групама. Код утврђивања инхерентног ризика, који је везан за обављање делатности обвезника, за обрачун учешћа пословне активности у укупним активностима обвезника као параметар се могу користити подаци о укупном приходу из пословања, који су разврстани на приходе од брокерских послова, приходе од дилерских послова, приходе по основу послова инвестиционог саветника, приходе по основу послова портфолио менаџера, приходи од продаје и куповине инвестиционих јединица фонда и остали приходи из редовног пословања).

Делотворност управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма од стране обвезника процењује се на основу успостављеног квалитета система контроле и система управљања ризиком и посматра се кроз следеће нивое активности обвезника: корпоративно управљање, управљање ризиком, интерну регулативу, интерну контролу, усклађеност, извештавање и тренинг. Основни циљ спровођења ових активности јесте успостављање одговарајућег система контроле и управљања ризиком у сврху смањења постојећих ризика, као и сагледавање и управљање потенцијалним ризицима.

Резултат израде и коришћења матрице ризика је оцена нето ризичног профила обвезника. Матрица ризика је средство, у примени приступа заснованом на процени ризика пословања обвезника, а обвезник мора размотрити и друге информације и податке у поступку процене ризика свога пословања, *(на пример, претходно донете*

мере од стране надзорних органа, извештај овлашћеног ревизора, информације са берзе и др.).

Да би се утврдила изложеност обвезника ризику од прања новца и финансирања тероризма, обвезник мора да зна сваки сегмент пословања у домену где се претња од прања новца или финансирања тероризма може појавити, тј. мора да процени рањивост у односу на претњу. Потребно је да се ризици идентификују на свим нивоима управљања, од оперативног нивоа до највишег руководства и да у тај процес буду укључени сви запослени код обвезника. Сама величина и сложеност пословања обвезника има важну улогу за одређивање рањивости обвезника (*на пример, брокерско дилерско друштво које има велики број клијената, који свакодневно обављају велики број трансакција на берзи, је изложеније ризику од прања новца и финансирања тероризма у односу на другог обвезника са малим бројем неактивних клијената*).

Обвезник процењује изложеност ризику од прања новца и финансирања тероризма, тј. вероватноћу негативног утицаја који произилази из ризика, као и утицај ризика на циљеве пословања.

Анализа ризика од прања новца и финансирања тероризма полази од претпоставке да различити производи и услуге које обвезници нуде у склопу свог пословања, или различите трансакције које обављају, нису подједнако рањиви за злоупотребу од прања новца или финансирања тероризма. Анализа ризика се врши како би се омогућило да се примене мере контроле које су сразмерне препознатом ризику. То омогућава обвезницима да се усредосреде на оне клијенте, земље, производе, услуге, трансакције, начин пословања који представљају потенцијално највећи ризик.

Анализа и процена ризика се врши са циљем да се утврди вероватноћа да ће доћи до прања новца и финансирања тероризма. Ризике са којима се обвезник суочава је потребно анализирати са становишта одређивања вероватноће да ће наступити одређена појава и процене негативних ефеката, који би у том случају могли настати (*на пример, колики би био негативан ефекат у случају да су новчана средства пореклом из криминалних активности или колика је новчана казна у случају пропуста у примени прописа, колика је штета за углед самог обвезника или даље самог сектора*).

3. ЕВАЛУАЦИЈА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА

Евалуација и управљање ризицима подразумева сврсисходну употребу резултата до којих се дошло у анализи ризика. На основу добијених резултата, дефинишу се приоритети деловања (*на пример, који ризици су процењени као веома значајни и које активности за ублажавање ризика не треба одлагати, колико су заступљени ризици процењени на нивоу државе код самог обвезника и слично*).

Које методе ће обвезник применити за умањење ризика на самом је обвезнику да одлучи (*на пример, да ли ће се забранити коришћење одређеног производа и услуга, да*

ли ће се већа пажња поклонити одређеним трансакцијама, да ли се мора повећати ниво едукације код обвезника и друго).

На високи ризик је потребно реаговати одмах без одлагања, на средњи ризик што је пре могуће, а ниже ризике треба пратити.

Процена ризика садржи све мера које треба предузети и редослед и приоритет спровођења тих мера. Оне морају бити разматране приликом планирања пословних активности обвезника и потребних средстава за наредну пословну годину *(на пример, колико је потребно издвојити средстава за обуку наредне године, јер је уочено да код већине запослених који би требало да поседују одређена знања о прању новца, односно финансирању тероризма не постоји разумевање, нити адекватан ниво знања, или да је потребно повећати и унапредити сарадњу између одређених организационих јединица).*

Ризик од прања новца и финансирања тероризма специфичан је за сваког обвезника и он захтева одговарајући управљачки приступ, примерен нивоу и структури ризика, као и обиму пословања. Циљеви и начела управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма треба да омогуће обвезницима да утврде одговарајућу пословну политику и процедуре, што обухвата правила о радњама и мерама које се предузимају ради познавања и праћења стрнке, промовисање етичких и професионалних стандарда, односно спречавању злоупотребе пословних активности обвезника за криминалне активности.

Руководство усмерава пословну политику тако што формулише циљеве и доноси одлуке о стратешким изборима. Руководство при изради коначних планова и пословне политике мора да узме у обзир ризике од прања новца и финансирања тероризма.

Веома битно за сам процес одлучивања и планова јесте и документовање и начин на који ће ризици бити презентовани. Управо због ових разлога, руководство од самог почетка треба да буде укључено у припреме и анализу ризика од прања новца и финансирања тероризма и да успостави одговарајући систем надзора.

(На пример, битно је успоставити систем где ће се избећи заснивање пословних односа са клијентима о којима нема довољно сазнања, нити има искуства у раду са њима. Такође треба водити рачуна да се ризици од прања новца и финансирања тероризма узму у обзир и у развојној фази која претходи непосредно увођењу нових производа или услуга. Потребно је да чланови управљачког тима имају довољно овлашћења да могу да донесу и спроведу неопходне одлуке у пракси, у непосредном раду).

Циљ мера јесте да се спречи да код обвезника дођу средства из криминала или новац који је намењен да се искористи за подршку теоризма. Мерама за ублажавање ризика треба омогућити да се код обвезника на време препознају одређена понашања која могу указати на ове појаве што ће довести и до благовремене пријаве сумњивих активности.

Осим наведеног, руководство мора да подстиче етичку културу пословања и етичко понашање. Етичко понашање представља професионалну и индивидуалну

одговорност запослених, за одлуке које доносе и кораке које предузимају приликом обављања делатности.

Резултати процене ризика

Када се прође кроз све фазе и утврде ризици код обвезника потребно је резултате документовати. Као што је напоменуто, на самом почетку процеса, потребно је донети одлуку ко ће учествовати у процени ризика, на који начин ће се прикупљати подаци, шта ће се користити, да би се затим када се утврде резултати то пренело у писани документ, који ће осим дефиниције главних појмова, описане методологије рада, свој највећи значај имати управо због резултата и процене ризика. Оно што јесте битно је да се виде резултати и како се до одређених резултата дошло, као и на који начин се утврђени ризици државе рефлектују на самог обвезника.

Када се утврде и анализирају ризици, примењује се стратегија управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма, како би се обвезнику омогућило да спроводи одговарајућу интерну политику и процедуре за смањење ризика или елиминисање, у намери да се ризици по углед обвезника, ризик пословања, ризик од изрицања казне надзорног органа и разни други облици ризика уклоне.

Утврђену интерну политику и процедуре одобрава руководство и оне важе за све запослене код обвезника. Проценом ризика и развојем одговарајућих политика и процедура, обвезник обезбеђује континуитет управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма упркос свим променама до којих би могло доћи у саставу руководства или запослених, односно у структури обвезника.

Утврђене пословне политике и процедуре треба да омогуће обвезнику да делотворно управља препознатим ризицима и да их умањи, као и да своје напоре усмери у област пословања које је највише подложно различитим видовима злоупотреба, у циљу спречавања прања новца и финансирања тероризма. Што је већи ризик, то се више контролних мера мора применити *(на пример, обвезник може за производе високог ризика да утврди одеђене механизме ограничавање, односно прописати да је за извршење одређене трансакције потребно добити дозволу руководства и слично).*

Посебне политике и процедуре морају се увести на нивоу целог обвезника, за радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма.

РАДЊЕ И МЕРЕ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И ОТКРИВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

Као што је претходно наведено, након израде анализе ризика од прања новца и финансирања тероризма (члан 6. Закона), приликом обављања своје регистроване делатности, обвезници морају поступати сагласно Законом прописаним обавезама и предузимати следеће радње и мере за спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма пре, у току и након вршења трансакције или успостављања пословног односа:

- 1) познавање странке и праћење њеног пословања;
- 2) достављање информација, података и документације Управи;
- 3) одређивање лица задуженог за извршавање обавеза из Закона (овлашћено лице) и његовог заменика, као и обезбеђивање услова за њихов рад;
- 4) редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање запослених;
- 5) обезбеђивање редовне унутрашње контроле извршавања обавеза из Закона, као и интерне ревизије ако је то у складу са обимом и природом пословања обвезника;
- 6) израду списка показатеља (индикатора) за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма;
- 7) вођење евиденција, заштиту и чување података из тих евиденција;
- 8) спровођење мера из Закона у пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у већинском власништву обвезника у страним државама;
- 9) извршавање других радњи и мера на основу Закона.

1. ПОЗНАВАЊЕ СТРАНКЕ И ПРАЋЕЊЕ ЊЕНОГ ПОСЛОВАЊА

Утврђивање и провера идентитета странке

Обвезници су дужни пре успостављања пословног односа или извршења трансакције изнад Законом утврђеног износа или у другим случајевима који су утврђени Законом, узети потребне податке о странци, како би утврдили и потврдили њен идентитет.

Идентитет странке је могуће веродостојно утврдити и проверити искључиво из важећих, независних и објективних извора, као што су службени идентификациони документ, односно друге јавне исправе, које доказују истинитост идентитета странке (лични документи, службене исправе, оригинал или оверени документи из регистра, прибављање података непосредно од странке, утврђивање и провера идентитета заступника, прокуристе, пуномоћника правног лица, утврђивање и провера идентитета физичког лица путем квалификованог електронског сертификата, на основу изјаве о истинитости прикупљених података).

Ако из званичног јавног регистра, односно регистра који води надлежни орган државе седишта, није могуће прибавити све податке о стварном власнику странке, обвезник је дужан да податке који недостају прибави из оригиналног документа или оверене копије документа или друге пословне документације, коју му доставља заступник, прокуриса или пуномоћник странке.

Податке које из објективних разлога није могуће прибавити на начин утврђен Законом, обвезник може прибавити и увидом у комерцијалне или друге доступне базе и изворе података или из писмене изјаве заступника, прокуристе или пуномоћника и стварног власника странке.

У поступку утврђивања идентитета стварног власника, обвезник може да прибави копију личног документа стварног власника странке.

Ако обвезник, након предузимања свих прописаних радњи, није у могућности да утврди стварног власника, дужан је да утврди идентитет једног или више физичких лица која обављају функцију највишег руководства у странци.

Обвезник је дужан да предузме разумне мере да провери идентитет стварног власника странке, тако да у сваком тренутку зна власничку и управљачку структуру странке и да зна ко су стварни власници странке.

У случају када идентитет странке није могуће утврдити или проверити, као када није могуће утврдити стварног власника странке и када није могуће прибавити информације о сврси и намени пословног односа или трансакције и друге податке у складу са Законом, обвезник је дужан да одбије успостављање пословног односа, односно да одбије учешће у закључивању трансакције и има обавезу да прекине све постојеће пословне односе са том странком (члан 7. Закона).

Међународни стандарди и Закон омогућавају обвезнику да, зависно од степена ризика од прања новца и финансирања тероризма, спроводи три врсте радњи и мера

познавања и праћења странке – опште, поједностављене и појачане.

Опште радње и мере познавања и праћења странке

Радње и мере познавања и праћења странке су кључни превентивни елемент у оквиру откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Сврха спровођења мера познавања и праћења странке је да се на веродостојан начин утврди и потврди стварни идентитет странке и обухвата следеће активности: утврђивање и проверу идентитета странке, утврђивање стварног власника странке ако је странка правно лице, прибављање података о намени и предвиђеној природи пословног односа, услуге или трансакције и других података, сагласно одредбама члана 7. Закона.

Радње и мере из члана 7. Закона обавезник врши:

- при успостављању пословног односа са странком,
- при вршењу трансакције у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности, по званичном средњем курсу НБС, без обзира да ли се ради о једној или више међусобно повезаних трансакција,
- када у вези са странком или трансакцијом постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, без обзира на вредност трансакције и
- када постоји сумња у истинитост или веродостојност прибављених података о странци и стварном власнику (члан 8. Закона).

Обавезник утврђује и проверава идентитет странке на основу веродостојних, независних и објективних извора, увидом у одговарајући идентификациони документ који је службени лични документ, оригинал или оверено решење регистра привредних друштава, непосредно, у присуству странке или његовог законског заступника, односно другог пуномоћника (ако се ради о странци, правном лицу) код обавезника или посредно преко трећег лица.

Забрањено је успостављање пословног односа или извршење трансакције у случају када идентитет странке није могуће утврдити, или када обавезник основано посумња у истинитост или веродостојност података, односно документације, којима странка потврђује свој идентитет, те у ситуацији када странка није спремна или не показује спремност за сарадњу са обавезником при утврђивању истинитих и потпуних података које обавезник захтева у оквиру анализе странке. Обавезник у таквом случају пословни однос не сме склопити, а већ постојећи пословни однос или трансакцију мора прекинути и о томе обавестити Управу.

Обавезник је дужан да у оквиру радњи и мера познавања и праћења странке, при успостављању пословног односа са странком, прибави следеће податке:

1. пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које успоставља

пословни однос или врши трансакцију, односно за које се успоставља пословни однос или врши трансакција;

2. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокуристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права успоставља пословни однос или врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;

3. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који успоставља пословни однос или врши трансакцију, односно за које се успоставља пословни однос или врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;

4. сврху и намену пословног односа, као и информацију о делатности и пословним активностима странке;

5. датум успостављања пословног односа (*датум уговора о отварању и вођењу рачуна хартија од вредности, датум уговора о пружању инвестиционих услуга, датум приступнице инвестиционом фонду и др.*);

6. име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке;

7. назив лица грађанског права.

Обвезник је дужан да у оквиру радњи и мера познавања и праћења странке при вршењу трансакције у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности прибави следеће податке:

1. пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које врши трансакцију, односно за које се врши трансакција;

2. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокуристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;

3. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који врши трансакцију, односно за које се врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;

4. датум и време извршења трансакције;

5. износ трансакције и валуту у којој је трансакција извршена;

6. намену трансакције, као и име и презиме и пребивалиште, односно пословно име и седиште лица коме је трансакција намењена;

7. начин вршења трансакције (*трговање на берзи, блок трансакција на берзи, понуда за преузимање, куповина/продаја инвестиционих јединица и друго*);

8. име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке;
9. назив лица грађанског права.

Обвезник је дужан да у оквиру радњи и мера познавања и праћења странке, када у вези са странком или трансакцијом постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма и када постоји сумња у истинитост или веродостојност прибављених података о странци и стварном власнику, прибави све податке из члана 99. став 1. Закона и то:

1. пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које успоставља пословни однос или врши трансакцију, односно за које се успоставља пословни однос или врши трансакција;
2. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокуристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права успоставља пословни однос или врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који успоставља пословни однос или врши трансакцију, односно за које се успоставља пословни однос или врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;
4. сврху и намену пословног односа, као и информацију о делатности и пословним активностима странке;
5. датум успостављања пословног односа,
6. датум и време извршења трансакције;
7. износ трансакције и валуту у којој је трансакција извршена;
8. намену трансакције, као и име и презиме и пребивалиште, односно пословно име и седиште лица коме је трансакција намењена;
9. начин вршења трансакције;
10. податке и информације о пореклу имовине која је предмет или која ће бити предмет пословног односа или трансакције;
11. информацију о постојању разлога за сумњу да се ради о прању новца или финансирању тероризма;
12. име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке;
13. назив лица грађанског права.

Обвезник је дужан да прикупи податке и информације о пореклу имовине која је или која ће бити предмет пословног односа, или трансакције, када пословни

однос није успостављен, и процени веродостојност прикупљених информација, ако у складу са анализом ризика, утврди да у вези са странком постоји висок ризик од прања новца или финансирања тероризма.

Обвезник прикупља податке и информације о пореклу имовине од странке и, предузимајући разумне мере, додатно их проверава кроз расположиве изворе информација (*на пример: захтеваће извод са новчанмог рачуна банке, уговор о продаји, решење о наслеђивању и друго*).

Закон полази од основне претпоставке да одређене странке, пословни односи, производи или трансакције представљају веће, а други мање ризике од злоупотребе прања новца или финансирања тероризма. Закон за одређене случајеве захтева посебно строге поступке за познавање и проверу странака или омогућава поједностављене мере за проверавање странака. Закон уводи, осим редовне-опште анализе странке, још два различита начина анализе странке, и то: појачану анализу за странке за које постоји велики ризик за прање новца и финансирање тероризма и поједностављену анализу странке, која је допуштена у случају када постоји незнатни ризик за прање новца и финансирање тероризма.

Поједностављене радње и мере познавања и праћења странке

Закон даје могућност да обвезник предузме поједностављене радње и мере познавања и праћења странке у случајевима из члана 42. Закона. То значи да обвезник у сваком случају утврђује и проверава идентитет странке и прати њене активности, али поступак је једноставнији.

Поједностављене радње и мере познавања и праћења странке обвезник може да изврши у случајевима, ако је странка:

1. Обвезник или лице из стране државе која је на листи држава које примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма који су на нивоу стандарда Европске уније или виши и то:

- банка;
- овлашћени мењач;
- привредни субјекти који мењачке послове обављају на основу посебног закона којим се уређује њихова делатност;
- друштво за управљање инвестиционим фондовима;
- друштво за управљање добровољним пензијским фондовима;
- даваоци финансијског лизинга;
- друштва за осигурање, друштва за посредовање у осигурању, друштва за заступање у осигурању и заступници у осигурању, који имају дозволу за обављање послова осигурања живота, осим друштава за заступање и заступника у осигурању за чији рад одговара друштво за осигурање у складу са законом;
- брокерско-дилерска друштва;
- институције електронског новца;

- платне институције;
 - јавни поштански оператор са седиштем у Републици Србији, основан у складу са законом којим се уређују поштанске услуге;
2. Државни орган, орган аутономне покрајине, орган јединице локалне самоуправе, јавна агенција, јавна служба, јавни фонд, јавни завод или комора;
 3. Привредно друштво чије су издате хартије од вредности укључене на организовано тржиште хартија од вредности које се налази у Републици Србији или држави у којој се примењују међународни стандарди на нивоу стандарда Европске уније или виши, а који се односе на подношење извештаја и достављање података надлежном регулаторном телу;
 4. Лице за које је на основу анализе ризика, обвезник утврдио да постоји низак степен ризика од прања новца или финансирања тероризма.

Обвезник може да изврши поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, у случајевима када процени да због природе пословног односа, облика и начина вршења трансакције, пословног профила странке, односно других околности повезаних са странком постоји незнатан или низак степен ризика за прање новца или финансирање тероризма.

При вршењу поједностављених радњи и мера познавања и праћења странке обвезник је дужан да успостави адекватан ниво праћења пословања странке тако да и поред тога што примењује поједностављене радње, буде у могућности да открије евентуалне неубичајене и сумњиве трансакције.

У случајевима када се врше поједностављене радње и мере познавања и праћења странке, обвезник је дужан да прибави следеће податке:

Приликом успостављања пословног односа:

1. Пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које успоставља пословни однос, односно за које се успоставља пословни однос;
2. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокуристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права успоставља пословни однос, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који успоставља пословни однос, односно за које се успоставља пословни однос, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;
4. Сврху и намену пословног односа, као и информацију о делатности и пословним активностима странке;
5. Датум успостављања пословног односа;
6. Име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног

власника странке (осим када је странка државни или јавни орган и привредно друштво чије су издате хартије од вредности котиране);

7. Назив лица грађанског права.

Приликом вршења трансакције:

1. Пословно име и правну форму, адресу, седиште, матични број и порески идентификациони број (ПИБ) правног лица или предузетника које врши трансакцију, односно за које се врши трансакција;
2. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште, ЈМБГ заступника, пуномоћника или прокуристе који у име и за рачун странке – правног лица, лица страног права, предузетника, траста или лица грађанског права врши трансакцију, као и врсту и број личног документа, датум и место издавања;
3. Име и презиме, датум и место рођења, пребивалиште или боравиште и ЈМБГ физичког лица, његовог законског заступника и пуномоћника, као и предузетника који врши трансакцију, односно за које се врши трансакција, као и врсту и број личног документа, назив издаваоца, датум и место издавања;
4. Датум и време извршења трансакције;
5. Износ трансакције и валуту у којој је трансакција извршена;
6. Намену трансакције, као и име и презиме и пребивалиште, односно пословно име и седиште лица коме је трансакција намењена;
7. Начин вршења трансакције;
8. Име, презиме, датум и место рођења и пребивалиште или боравиште стварног власника странке (осим када је странка државни или јавни орган и привредно друштво чије су издате хартије од вредности котиране);

Појачане радње и мере познавања и праћења странке

Обвезници морају у случају када су одређена странка, пословни однос, услуга или трансакција категорисани као високо ризични за праће новца или финансирање тероризма, поред општих, обавити и додатне, појачане радње и мере познавања и праћења странке.

Закон дефинише да појачане радње и мере познавања и праћења странке обвезник врши код успостављања коресподентског односа са банкама и другим сличним институцијама других држава, приликом примене нових технолошких достигнућа и нових услуга, код успостављања пословног односа или вршења трансакције са странком која је функционер, када странка није физички присутна при утврђивању и провери идентитета, када је странка или правно лице које се јавља у власничкој структури странке оф-шор правно лице, код успостављања пословног односа или вршења трансакције са странком из државе која има стратешке недостатке у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма.

Поред наведеног, обвезник је дужан да изврши појачане радње и мере познавања и праћења странке у случајевима када процени да због природе

пословног односа, облика и начина вршења трансакције, пословног профила странке, односно других околности повезаних са странком постоји или би могао постојати висок степен ризика за прање новца или финансирање тероризма.

За наведене случајеве, Закон је посебно одредио обим прањења пословања странке са посебном пажњом и применом додатних мера које обвезник мора предузети.

Обвезник је дужан да својим интерним актом дефинише које ће појачане радње и мере, и у ком обиму, примењивати у сваком конкретном случају.

Нова технолошка достигнућа и нове услуге

Обвезник је дужан да процени ризик од прања новца и финансирања тероризма у односу на нову услугу коју пружа у оквиру своје делатности, нову пословну праксу, као и начине пружања нове услуге, и то пре увођења нове услуге.

Обвезник је дужан да процени ризик од коришћења савремених технологија у пружању постојећих или нових услуга.

Обвезник је дужан обратити посебну пажњу на сваки ризик од прања новца и/или финансирања тероризма који би могао проистећи из нових технологија које омогућавају злоупотребу идентитета странке (*нпр. електронско давање налога за куповину и продају хартија од вредности, давање налога путем платформе за трговање коришћењем мобилних телефона, злоупотреба коришћењем шифре од стране других лица, банкарски производи и услуге који комбинују улагања у инвестиционе јединице фондова као вид штедње и сл.*) те успоставити политике и предузети мере за спречавање употребе нових технологија у сврху прања новца и финансирања тероризма. Политике и процедуре обвезника за ризик који прати пословни однос или трансакцију са странкама које нису физички присутне, примењују се и у пословању са странкама путем нових технологија, уз уважавање одредби члана 37. Закона.

Функционер

Сагласно одредбама Закона, функционер као политички изложена личност представља високо ризичну странку, те стога обвезник мора спровести анализу у свим случајевима када таква личност иступа као странка, која је сагласно критеријумима Закона и Смерница, дефинисана као политички изложена личност-функционер, пре склапања пословног односа или извршења трансакције.

Обвезник је дужан да интерним актом утврди поступак по коме утврђује да ли је странка или стварни власник странке функционер.

Ако је странка или стварни власник странке функционер, осим радњи и мера из члан 7. став 1. Закона, подразумева се спровођење додатних радњи и мера из члана 35. Закона и то:

1. прикупљање података о пореклу средстава и имовине који јесу или ће бити предмет пословног односа, односно трансакције и то из исправа и друге документације коју подноси странка, ако те податке није могуће прибавити на описани начин, обвезник ће о њиховом пореклу узети изјаву непосредно од странке,
2. прикупљање података о пореклу целокупне имовине коју поседује функционер,
3. обезбеди да запослени код обвезника који води поступак успостављања пословног односа са функционером, пре успостављања тог односа, прибави писмену сагласност највишег руководства,
4. прати, са дужном пажњом, трансакције и друге пословне активности функционера у току трајања пословног односа.

Податак о томе да ли је конкретно лице функционер или не, обвезник може прибавити из посебне својеручно потписане писмене изјаве коју странка испуни пре склапања пословног односа или извршења трансакције. Писана изјава мора бити састављена на српском и енглеском језику за функционера друге државе и функционера међународне организације и обвезник предлаже потписивање свакој странци.

Писана изјава мора укључивати најмање следеће податке:

- 1) име и презиме, стално пребивалиште, датум и место рођења странке која склапа пословни однос или налаже трансакцију, те такође број, врсту и назив издаваоца важећег личног документа,
- 2) изјаву да ли је странка према критеријумима из Закона, функционер - политички изложено лице или не,
- 3) податке о томе о којој врсти политички изложене личности се ради (да ли се ради о личности која делује или је у последње четири године деловала на истакнутој јавној дужности, или о члану породице политички изложене личности, или о блиском сараднику политички изложене личности),
- 4) податке о времену обављања те функције, ако је странка лице која делује или је деловала у претходне четири године на истакнутој јавној дужности,
- 5) податке о врсти јавне функције коју лице обавља,
- 6) податке о породичном односу, ако је странка члан породице политички изложене личности,
- 7) податке о облику и начину пословне сарадње, ако је странка блиски сарадник лица,
- 8) одредбу према којој странка дозвољава обвезнику, да у сврху провере истинитости података добијених изјавом, самостално провери податке о странци на основу увида у јавне или друге доступне евиденције података, односно да их провери непосредно код надлежних органа друге државе, при конзуларном представништву или амбасади те државе у Републици Србији, односно Министарству спољних

послова Републике Србије,
9) својеручни потпис странке.

Обвезник може податке о функционеру прибавити и увидом у јавне и друге, њему доступне податке (обвезник сам процењује у коликој мери и у којем обиму ће као веродостојне и за анализу странке релевантним сматрати јавно доступне информације и податке о функционерима), те податке може проверити и код: Агенције за борбу против корупције, надлежних државних органа других држава, конзуларних представништава или амбасада страних држава у Републици Србији, односно при Министарству спољних послова Републике Србије и других јавно доступних база података.

Обвезник приликом прикупљања података и процене ризика може и посредно открити да се ради о функционеру (*на пример, ако је странка правно лице чије се хартије од вредности котирају на тржишту хартија од вредности, које се може сврстати у групу клијената са ниским ризиком, али ако се у поступку утврђивања стварног власника утврди да је стварни власник странке функционер, по Закону високоризична странка, за наведено правно лице, као странку, неће моћи да се примењују поједностављене радње и мере, већ напротив појачане*). Обвезник увек и у сваком случају приликом процене ризика мора да води рачуна о комбиновању и међусобном утицају свих ризика.

Ако обвезник утврди да је странка или стварни власник странке постао функционер у току пословног односа дужан је да примени све наведене радње и мере, а за наставак пословног односа са тим лицем мора се прибавити писмена сагласност највишег руководства.

Утврђивање и провера идентитета без физичког присуства странке

Обвезник је дужан обавити појачане радње и мере познавања и праћења странке у случају да странка или њен законски заступник, при утврђивању или провери идентитета код склапања пословног односа, није физички присутан код обвезника.

Детаљна анализа странке, осим општих радњи и мера познавања и праћења странке (члан 7. Закона), обухвата спровођење додатних мера:

1. прибављање докумената, података или информација на основу којих обвезник може додатно проверити и потврдити веродостојност идентификационих докумената и података, на основу којих је био утврђен и потврђен идентитет странке (*нпр: копија картице новчаног рачуна, извод из матичне књиге рођених/венчаних*),
2. додатне провере добијених података о странци у јавним и другим доступним евиденцијама података,
3. прибављање одговарајућих референци од стране финансијске институције с којом странка има склопљени пословни однос;
4. додатна провера података и информација о странци у држави, у којој странка има своје пребивалиште или седиште,

5. прибављање података о разлозима одсуства странке,
6. успостављање непосредног контакта са странком телефонски, или посетом овлашћеног лица обвезника у кући или седишту странке.

Код склапања пословног односа без присуства странке, када је идентитет странке утврдило и проверило треће лице, обвезник мора користити мере којима утврђује да је треће лице којој је обвезник поверио анализу странке са посебном пажњом, утврдило и проверило идентитет странке у њеној присутности.

Код склапања пословног односа без присуства странке обвезник мора, сагласно одредбама Закона, спровести мере којима утврђује да је странка, пре спровођења трансакције, прву уплату на рачун који је та странка отворила код обвезника извршила са рачуна те странке, отвореног код банке или сличне институције, а пре извршења других трансакција странке код обвезника;

Оф-шор правно лице

Обвезник је дужан да утврди поступак по коме утврђује да ли је странка или правно лице које се јавља у власничкој структури странке оф-шор правно лице. Ако утврди да јесте, обвезник је дужан да, осим општих радњи и мера предузме додатне мере и утврди разлоге за успостављање пословног односа, односно вршење трансакције у износу од 15.000 евра или више, када пословни однос није успостављен, у Републици Србији, да изврши додатну проверу података о власничкој структури правног лица. Ако је странка правно лице са сложеном власничком структуром обвезник је дужан да о разлозима такве структуре прибави писмену изјаву од стварног власника странке или заступника странке. Обвезник је дужан да размотри да ли постоји основ сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, као и да о томе сачини службену белешку, коју чува у складу са Законом.

Државе које не примењују међународне стандарде у области спречавања прања новца и финансирања тероризма

Обвезник је дужан да када успоставља пословни однос или врши трансакције у износу од 15.000 евра или више, када пословни однос није успостављен, са странком из државе која има стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма, примени појачане радње и мере.

Стратешки недостаци посебно се односе на:

- 1) правни и институционални оквир државе, а нарочито на инкриминацију кривичних дела прања новца и финансирања тероризма, мере познавања и праћења странке, одредбе у вези са чувањем података, одредбе у вези са пријављивањем сумњивих трансакција, овлашћења и процедуре надлежних органа тих држава у вези са прањем новца и финансирањем тероризма;
- 2) делотворност система за борбу против прања новца и финансирања тероризма у отклањању ризика од прања новца и финансирања тероризма.

У наведеним случајевима обвезник је дужан да: у свему примени појачане радње и мере познавања и праћења странке, на начин и у обиму који одговара високом ризику који носи пословање са том странком, прикупи податке о пореклу имовине која је предмет пословног односа или трансакције, прикупи додатне информације о сврси и намени пословног односа или трансакције, додатно провери поднете исправе, као и да предузме друге адекватне мере ради отклањања ризика.

Обвезник је дужан да у свему поступа и у складу са мерама надлежних државних органа, који могу: утврдити да је пословање са државом која има стратешке недостатке у систему за борбу против прања новца и финансирања тероризма нарочито ризично и могу забранити финансијским институцијама за чију су регистрацију надлежне да оснивају огранке и пословне јединице у тим државама; забранити оснивање огранака и пословних јединица финансијских институција из тих држава у Републици Србији; ограничити финансијске трансакције и пословне односе са странкама из те државе; захтевати од финансијских институција да процене, измене, или кад је неопходно раскину пословне односе са финансијским институцијама из тих држава;

Друге високо ризичне странке

Појачане радње и мере познавања и праћења странке, обвезници могу употребити и у другим случајевима високо ризичних странака, пословних односа, услуга или трансакција, када обвезник процени да би могао постојати висок степен ризика за прање новца или финансирања тероризма.

Странке, које с обзиром на искуство обвезника, представљају високи ризик за прање новца или финансирање тероризма, могу бити и лица за које је Управа обвезнику издала налог да прати све трансакције због сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма (члан 76. Закона), лица за које је Управа обвезнику издала налог о привременом обустављању извршења трансакције (члан 75. Закона), као и лица за које је обвезник достављао податке Управи, јер су, у вези са тим лицем или трансакцијом коју је то лице обављало, постојали разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма.

Наведене појачане радње и мере познавања и праћења странке, могу бити следеће :

1. обавезно претходно писано одобрење склапања таквог пословног односа или извршења трансакције од стране надређене особе код обвезника,
2. обавезно коришћење једне од следећих мера:
 - а) добијање документа, података или информација на основу којих обвезник додатно проверава и потврђује веродостојност идентификационих докумената и података, уз чију помоћ би био утврђен и потврђен идентитет странке,
 - б) додатно проверавање добијених података о странци у јавним и другим доступним евиденцијама података,

- в) добијање референци од стране одговарајуће институције са којом странка има склопљени пословни однос,
 - г) додатна провера података и информација о странци код надлежних државних тела или других надлежних надзорних институција у држави, у којој странка има своје пребивалиште или седиште,
 - д) успостављање непосредног контакта са странком телефонски, или посетом овлашћеног лица обвезника у седишту односно месту пребивалишта странке,
3. обавезно праћење трансакција и других пословних активности које странка обавља код обвезника.

Поверавање вршења појединих радњи и мера познавања и праћења странке трећем лицу

Код успостављања пословног односа обвезник може, под условима утврђеним Законом, поверити вршење радњи и мера из члана 7. Закона, трећим лицима, при чему мора претходно проверити испуњава ли треће лице којој поверава анализу странке све услове (члан 30. Закона).

Треће лице дужно је да обвезнику на његов захтев, без одлагања достави копије исправа и друге документације на основу којих је извршило радње и мере познавања и праћења странке и прибавило тражене податке о странци.

Ако обвезник посумња у веродостојност извршених радњи и мера познавања и праћења странке, или у истинитост прибављених података и документације о странци, дужан је да предузме додатне мере за отклањање разлога за сумњу у веродостојност документације или да размотри да ли постоји сумња на праће новца или финансирање тероризма.

Иако је треће лице уместо обвезника прибавило податке и документацију (анализу странке), обвезник и даље сноси одговорност за извршене радње и мере познавања и праћења странке.

Обвезник не сме да прихвати вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке преко трећег лица ако је то лице утврдило и проверило идентитет странке без њеног присуства, ако је странка оф-шор правно лице или анонимно друштво.

Обвезник не сме да повери вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке трећем лицу из државе која има стратешке недостатке у систему спречавања прања новца и финансирања тероризма, ако је треће лице оф-шор правно лице или квази банка.

ПРАЋЕЊЕ ПОСЛОВНИХ АКТИВНОСТИ СТРАНКЕ

Сврха праћења пословних активности странке

Редовно праћење пословних активности странке је кључно за утврђивање ефикасности спровођења прописаних мера у оквиру откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма. Сврха праћења пословних активности странке је утврђивање законитости пословања странке и провера усклађености пословања странке с предвиђеном природом и наменом пословног односа, које је странка склопила код обвезника, односно са њеним уобичајеним обимом пословања. Праћење пословних активности странке се врши у обиму и учесталости која одговара утврђеном степену ризика и обухвата следеће радње које предузима обвезник:

- прикупљање података о свакој трансакцији када је пословни однос успостављен,
- праћење и проверавање усклађености пословања странке с предвиђеном природом и наменом пословног односа,
- праћење и проверавање усклађености извора средстава странке са предвиђеним извором средстава који је странка навела при успостављању пословног односа код обвезника,
- праћење и проверавање усклађености пословања странке с њеним уобичајеним обимом пословања,
- праћење и ажурирање прикупљених докумената и података о странци.

За праћење и проверавање усклађености пословања странке са предвиђеном природом и сврхом пословног односа, које је странка закључила код обвезника, користе се следеће мере:

- анализа података о куповини и/или продаји хартија од вредности и других финансијских инструмената односно других трансакција за одређено раздобље са намером утврђивања да ли су, у вези с одређеном куповином или продајом хартија од вредности/финансијских инструмената или другом трансакцијом, присутне околности које указују на сумњу од прање новца или финансирање тероризма (*нпр. да ли се трансакције обављају у мањим износима од оних за које је прописано да представљају сумњиве трансакције, у краћем временском периоду*). Одлука о сумњивости заснива се на критеријумима сумњивости, одређених у Листи индикатора за препознавање странке и трансакција код којих постоје разлози за сумњу на прање новца, односно листи индикатора за препознавање странке и трансакција код којих постоје разлози за сумњу на финансирање тероризма,
- ажурирање претходне оцене ризичности странке односно припрема нове оцене ризичности странке.

За праћење и проверу сагласности пословања странке са њеним уобичајеним обимом пословања, у обзир се узимају следеће мере:

- праћење вредности куповине или продаје хартија од вредности/финансијских инструмената, односно других трансакција изнад одређеног износа – обвезник ће сам одлучити који је то износ изнад којег ће пратити пословање странке, и то за сваку

странку посебно с обзиром на категорију ризичности у којој се она налази (на пример: *за спровођење ове мере обвезник може успоставити одговарајућу подршку информационог система*).

За праћење и ажурирање прикупљених докумената и података о странци, обвезник предузима следеће радње:

- поновна годишња анализа странке, сагласно томе и предузима се један од облика мера познавања и праћења странке сагласно члану 34. Закона,
- поновна анализа странке, када постоји сумња о веродостојности претходно добијених података о странци или стварном власнику странке (ако је странка правно лице),
- провера податка о странци или њеном законском заступнику у јавном регистру,
- проверу добијених података непосредно код странке или њеног законског заступника или пуномоћника,
- провере пописа лица, држава и других субјеката, за које су на снази мере Уједињених нација, Европске уније или друге релевантне институције.

Обим праћења пословних активности странке

Обим и интензитет праћења пословних активности странке зависе од оцене ризичности одређене странке, односно њеног сврставања у одређену категорију ризичности. Примерен обим праћења пословних активности одређене странке подразумева прописане мере праћења пословних активности странке, континуирано у оквиру услуга и трансакција, које обвезник врши за клијента.

Спровођење мера праћења пословне активности странке није потребно, ако странка није извршавала пословне активности при склапању пословног односа (*на пример: ако је странка само закључила уговор о отварању и вођењу рачуна хартија од вредности или уговор о пружању инвестиционих услуга, а није обавила ниједну куповина или продају хартија од вредности, финансијских инструмента или друге трансакције*).

Мере праћења пословних активности странке, обвезник ће спровести при првој куповини или продаји хартија од вредности/ финансијског инструмента, односно другој трансакцији, а у складу са утврђеним степеном ризика странке сагласно Закону, Смерницама и анализи ризика коју спроводи сам обвезник.

У својим интерним актима, обвезник се може, у складу са својом политиком управљања ризицима од прања новца и финансирања тероризма, одлучити за чешће праћење пословних активности одређене врсте странака и донети додатни обим мера уз чију помоћ ће пратити пословне активности странке и утврђивати законитост њеног пословања.

2. ДОСТАВЉАЊЕ ПОДАТАКА УПРАВИ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА

У оквиру законских овлашћења, обвезници морају осигурати пуну сарадњу са надзорним органима – Комисијом и Управом за спречавање прања новца. Сарадње између обвезника и надзорних органа, обавезна је посебно у случају достављања документације и тражених података и информација, а који се односе на странке или трансакције, код којих постоје разлози за сумњу у прање новца или финансирање тероризма. Сарадња је потребна и у случају обавештавања о било каквој активности или околностима, које су или би могле бити повезане са прањем новца или финансирањем тероризма.

Обвезници су дужни да Управи за спречавање прања новца доставе податке увек када у вези са трансакцијом или странком постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма, на начин, у форми и у роковима, како је то предвиђено Законом и правилником којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом. Дужност обавештавања наступа у случају када обвезник, при закључењу пословног односа или извршења трансакције, не може да утврди или провери идентитет странке на начин који је утврђен Законом, односно не може да утврди стварног власника странке или да добије податке о намени и предвиђеној природи пословног односа или трансакције, и друге прописане податке.

Запослени код обвезника који утврди да постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, мора о томе одмах обавестити овлашћено лице за спречавање прања новца или његовог заменика. Обвезник мора организовати поступак пријаве сумњивих трансакција између свих организационих јединица и овлашћених лица и сагласно следећим упутствима да:

- детаљно одреди начин јављања података (телефонским путем, телефаксом, сигурним електронским путем и сл.),
- одреди врсту података који се достављају (подаци о странци, разлозима за сумњу на прање новца итд.),
- одреди начин сарадње организационих јединица с овлашћеним лицем,
- одреди поступања са странком у случају привременог обустављања извршења трансакције од стране Управе за спречавање прања новца,
- одреди улогу одговорног лица обвезника код пријаве сумњиве трансакције,
- забрани откривање података о томе да ће податак, информација или документација бити достављени Управи за спречавање прања новца,
- одредити мере у погледу наставка пословања са странком (привремен престанак пословања, раскид пословног односа, обављање мере појачане радње и мере познавања и праћења странке и праћење будућих пословних активности странке и сл.).

3. ОВЛАШЋЕНА ЛИЦА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА

За обављање послова откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, обвезник мора именовати овлашћено лице и заменика.

Овлашћено лице врши следеће послове у области спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма:

1. даје стручну помоћ запосленима при оперативном спровођењу мера на подручју откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма;
2. саветује управу обвезника при формирању политике управљања ризицима за прање новца и финансирања тероризма и изради интерних аката обвезника;
3. континуирано обавештава управу обвезника о активностима обвезника у вези са откривањем и спречавањем прања новца и финансирања тероризма;
4. учествује са другим обвезницима сектора у формирању јединствене политике откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма;
5. обезбеђује правилно и благовремено достављање података Управи за спречавање прања новца, у складу са Законом;
6. учествује у успостављању и развоју информатичке подршке;
7. учествује у припреми програма стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених у обвезнику.

Управа обвезника и запослени, дужни су да овлашћеном лицу обезбеде потребне услове за рад, помоћ и подршку при вршењу послова, да га редовно обавештавају о чињеницама које би могле бити повезане са прањем новца или финансирањем тероризма, да му обезбеде неограничен приступ подацима, информацијама и документацији која је неопходна за вршење његових послова, одговарајуће кадровске, материјалне, информационо-техничке и друге услове за рад, одговарајуће просторне и техничке могућности које обезбеђују заштиту поверљивих података којима располаже овлашћено лице, стално стручно оспособљавање, замену за време његовог одсуства, заштиту у смислу забране одавања података о њему неовлашћеним лицима и друго.

Обвезник је дужан да пропише начин сарадње између овлашћеног лица и осталих организационих јединица.

Обвезник Управи доставља податке о личном имену и називу радног места овлашћеног лица и његовог заменика, као и податке о личном имену и називу радног места члана највишег руководства одговорног за примену овог закона, као и сваку промену тих података најкасније у року од 15 дана од дана именована.

4. РЕДОВНО СТРУЧНО ОБРАЗОВАЊЕ, ОСПОСОБЉАВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ

Сагласно одредбама члана 53. Закона, обвезник мора да осигура редовно стручно образовање, оспособљавање и усавршавање свих запослених који обављају послове спречавања и откривања прања новца и финансирања тероризма, односно свих који обављају одређене послове на радним местима, која су или би могла бити посредно или непосредно изложена ризику за прање новца и финансирање тероризма, као и свих спољних сарадника и заступника, којима је, на основу уговора поверила обављање послова, осим ако не спадају у самосталне обвезнике за спровођење мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, сагласно члану 4. Закона.

Обвезник мора да обезбеди да сваки запослени разуме своју улогу у процесу управљања ризиком од прања новца и финансирања теороризма, како би се омогућило адекватно управљање, односно одговарајући надзор над ризицима. Стога су обуке за запослене који су у непосредном контакту са клијентима или који обављају трансакције од пресудног значаја у поступку управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма. Сви запослени од нивоа извршилаца до највишег руководства морају бити свесни ризика од прања новца и финансирања тероризма.

Стручно образовање, оспособљавање и усавршавање односи се на упознавање са одредбама Закона и прописа донетих на основу њега и интерних аката, са стручном литературом о спречавању и откривању прања новца и финансирања тероризма, са листом индикатора за препознавање странака и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма.

Обвезник мора да, у сарадњи са овлашћеним лицем, најкасније до краја марта за текућу године, направи програм годишњег стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених за спречавање и откривања прања новца и финансирања тероризма. У програму се наводи:

1. садржај и обим образовног програма,
2. циљ образовног програма,
3. начин спровођења образовног програма (предавања, радионице, вежбе итд.),
4. круг запослених којима је образовни програм намењен,
5. трајање образовног програма.

У поступку стручног образовања, оспособљавања и усавршавања запослених, обвезник је дужан да укључи и све нове запослене. У ту сврху обвезник организује обуку у циљу стручног образовања, оспособљавања и усавршавања за спречавање и откривања прања новца и финансирања тероризма. Програм мора обухватати најмање одредбе о обавези анализе странке, процене ризика за прање новца и финансирање тероризма, обавезу доставе прописаних података Управи за спречавање прања новца, индикаторе за препознавање странака и трансакција за које постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, захтеве у погледу сигурности и чувања података, те поступке које, у сврху спровођења Закона, правилника којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом и Смерница, спроводи обвезник сам (интерни правилници и упутства).

Редовно стручно образовање, оспособљавања и усавршавања у оквиру одређеног обвезника може да спроводи овлашћено лице, његов заменик, односно друго стручно оспособљено лице, које на предлог овлашћеног лица, одреди управа обвезника.

5. ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ РЕДОВНЕ УНУТРАШЊЕ КОНТРОЛЕ И ИНТЕРНЕ РЕВИЗИЈЕ

Сходно члану 54. Закона обвезник мора да успостави редовну, систематичну унутрашњу контролу правилности и ефикасности спровођења прописаних мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма. Намена унутрашње контроле је утврђивање и елиминисање мањкавости при спровођењу прописаних мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма и побољшавање система откривања трансакција или странака за које постоје разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма.

Контролу правилности и делотворности спровођења прописаних мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, обвезници треба да спроводе путем редовних или ванредних надзора, у поступку спровођења унутрашње контроле сагласно правилнику којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом.

Обвезник спроводи унутрашњу контролу у складу са утврђеним ризиком од прања новца и финансирања тероризма. Уколико је обвезник проценио ризик свога пословања већим степеном ризика, унутрашња контрола пословања ће се обављати периодично, квартално или полугодишње а све у складу са процењем ризиком пословања обвезника.

У случају промене у пословном процесу обвезника (нпр. проширивање или сужавање делатности за које је добијена дозвола од стране надзорног органа, организационе промене, промене пословних процедура, увођења нове услуге), обвезник је дужан да у оквиру унутрашње контроле провери и усклади своје процедуре, како би биле адекватне за извршавање обавеза из Закона.

Проверу усклађености система и процедура за примену Закона, као и примене тих процедура, обвезник је дужан да спроводи једном годишње, и сваки пут кад дође до промене у пословном процесу обвезника, најкасније до дана увођења те промене у пословну понуду.

Обвезник и органи управљања код обвезника одговорни су за обезбеђивање и организацију унутрашње контроле послова који се извршавају код обвезника у складу са Законом и правилником којим Управа за спречавање прања новца, ближе одређује методологију за извршавање послова у складу са Законом.

Обвезник својим актом одређује овлашћења и одговорности органа управљања, организационих јединица, овлашћених лица и других субјеката у обвезнику у вршењу унутрашње контроле, као и начин и распоред вршења унутрашње контроле.

Обвезник је дужан да сачини годишњи извештај о извршеној унутрашњој контроли и предузетим мерама након те контроле, и то најкасније до 15. марта текуће године за претходну годину. Годишњи извештај садржи следеће податке:

- 1) број пријављених готовинских трансакција у износу од 15.000 евра или више у динарској противвредности;
- 2) број пријављених трансакција или лица за које се сумња да су у вези са прањем новца или финансирањем тероризма;
- 3) број трансакција или лица за која се сумња да су у вези са прањем новца или финансирањем тероризма који су пријављени овлашћеном лицу од стране запослених код обвезника а нису пријављени Управи;
- 4) број успостављених пословних односа код којих је идентитет странке утврђен на основу квалификованог електронског сертификата странке, као и број пословних односа успостављених преко пуномоћника;
- 5) учесталост коришћења појединачних показатеља за препознавање сумњивих трансакција код пријављивања трансакција овлашћеном лицу од стране запослених код обвезника;
- 6) број унутрашњих контрола извршених на основу овог правилника, као и налази унутрашње контроле (број уочених и исправљених грешака, опис уочених грешака итд.);
- 7) мере предузете на основу извршених унутрашњих контрола;
- 8) податке о извршеној унутрашњој контроли информационих технологија коришћених у примени одредаба Закона (обезбеђивање заштите података који се преносе електронским путем, чување података о странкама и трансакцијама у централизованој бази података);
- 9) податке о садржини програма обуке на плану откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, месту и лицима која су извршила програме обуке, броју запослених који су похађали обуку, као и процена потреба за даље обучавање и усавршавање запослених;
- 10) податке о предузетим мерама на чувању података који су службена тајна;
- 11) број успостављених пословних односа код којих је трећем лицу поверено вршење појединих радњи и мера познавања и праћења странке.

Обвезник је дужан да организује независну интерну ревизију у чијем делокругу је редовна процена адекватности, поузданости и ефикасности система управљања ризиком од прања новца и финансирања тероризма када закон који уређује делатност обвезника прописује обавезу постојања независне интерне ревизије, или када обвезник процени да је, имајући у виду величину и природу посла, потребно да постоји независна интерна ревизија у смислу овог закона.

Руководство треба да обезбеди да обим интерне ревизије буде у складу са нивоом ризика од прања новца и финансирања тероризма коме је обвезник изложен.

Обвезник је дужан да утврди поступак којим се проверава, при заснивању радног односа на радном месту на коме се примењују одредбе Закона и прописа донетих на основу Закона, да ли је кандидат за то радно место осуђиван за кривична дела којима се прибавља противправна имовинска корист или кривична дела повезана са тероризмом, а проверавају се и други критеријуми којима се утврђује да кандидат задовољава високе стручне и моралне квалитете.

6. ИНДИКАТОРИ ЗА ПРЕПОЗНАВАЊЕ ОСНОВА СУМЊЕ

У складу са Законом, обвезник мора да изради листу индикатора за препознавање лица и трансакција за које постоје основи сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма (члан 69. Закона).

Приликом израде листе индикатора, обвезник је дужан да унесе индикаторе који су објављени на веб сајту Управе, као и индикаторе које је сам обвезник приликом обављање своје делатности препознао као показатеље које могу указати на активности прања новца и финансирања тероризма.

Код израде листе индикатора за препознавање лица и трансакција узима се у обзир сложеност и обим извршења трансакција, неуобичајени начин извршења, вредност или повезаност трансакција које немају економски или правно основану намену, односно нису усаглашене или су у несразмери са уобичајеним односно очекиваним пословањем странке, као и друге околности које су повезане са статусом или другим карактеристикама странке. Обвезник је дужан да приликом утврђивања основа сумње да се ради о прању новца или финансирању тероризма примењују листу индикатора, као и да узима у обзир и друге околности које указују на постојање основа сумње на прање новца или финансирање тероризма.

7. ЕВИДЕНЦИЈЕ

Обвезник води евиденцију података о странкама, као и пословним односима и трансакцијама из члана 8. Закона.

Садржај евиденција података о странкама, пословним односима и трансакцијама прописан је чланом 99. Закона.

8. СПРОВОЂЕЊЕ МЕРА ОТКРИВАЊА И СПРЕЧАВАЊА ПРАЊА НОВЦА И ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА У ПОСЛОВНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Обвезник мора успоставити систем вођења јединствене политике откривања и спречавања прања новца и у својим пословним јединицама. У ту сврху обвезник је дужан да обезбеди да се Законом прописане радње и мере откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма у истом обиму спроводе и у његовим пословним јединицама и подређеним друштвима правног лица у његовом већинском власништву која имају седиште у иностраној држави, осим уколико је то изричито супротно прописима те државе (члан 48. Закона).

Обвезник је дужан да:

- да своје пословне јединице или подређена друштва правног лица у већинском власништву у иностраној држави правовремено и редовно упознаје са поступцима који се односе на спречавање и откривање прања новца и финансирања тероризма, а нарочито у делу који се односи на радње и мере познавања и праћења странке, достављања података Управи, вођења евиденција, унутрашње контроле и других околности повезаних са спречавањем и откривањем прања новца или финансирања тероризма;

- да интерним актима пропише начин вршења контроле примене процедура за спречавање прања новца и финансирања тероризма на нивоу групације;
- да осигура да се са политиком откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма упознају све пословне јединице;
- да спроводи сталан надзор и обезбеди ефикасност спровођења мера откривања и спречавања прања новца и финансирања тероризма, у свим својим пословним јединицама.

9. ДРУГЕ РАДЊЕ И МЕРЕ

Заштита и тајност података

Податке које добије и поступа с њима сагласно одредбама Закона, обвезник је дужан да третира као пословну тајну.

Сви запослени па и друга лица, којима су ти подаци доступни на било који други начин, дужни су да осигурају тајност података.

Без обзира на наведено, као пословна тајна или као тајни податак према Закону (обвезници их не смеју открити странци или трећем лицу) се убраја:

- податак о томе да су у вези са странком или трансакцијом утврђени разлози за сумњу на прање новца или финансирање тероризма, те да су ти подаци достављени Управи,
- податак о привременом обустављању извршења трансакције, односно сви детаљи у вези са тим,
- податак о налогу Управе за стално прање финансијског пословања странке,
- податке о томе да је у вези са странком или трећим лицем уведена или би могла бити уведена истрага у вези са прањем новца или финансирања тероризма.

Дужност чувања тајности наведених податка не важи у случајевима: ако су подаци потребни за утврђивање доказа у поступку пред судом, ако доставу тих података писмено затражи, односно наложи надлежни суд или ако те податке од обвезника захтева Управа или Комисија, ради надзора над применом Закона, приликом размене информација ако је обвезник део међународне групе и код размене информација између два или више обвезника у случајевима који се односе на исту странку и исту трансакцију, под условом да су то обвезници из Републике Србије или треће државе која прописује обавезе у вези са спречавањем прања новца и финансирања тероризма у складу са Законом (члан 90.).

Приступ подацима, који су класификовани као пословна тајна или као тајни, мора бити ограничен. Обвезник у свом интерном акту мора детаљно да наведе услове и начин приступа тим подацима, при чему мора узети у обзир следећа упутства:

1. податке и документацију треба архивирати на начин и у облику који неовлашћеним особама онемогућава приступ и сазнање о њиховом садржају (у примереним техничким или физички сигурним просторијама за архиву, у закључаним ормарима и сл.),
2. право на увид у податке о странкама и трансакцијама, код којих постоје разлози за сумњу на прање новца и финансирање тероризма, односно сазнање о њиховом садржају, имају чланови управе и надзорног одбора обвезника, овлашћено лице за спречавање прања новца и финансирање тероризма и његови заменици, руководиоци пословних јединица обвезника и друга лица које одреди управа обвезника,
3. документацију у којој се налазе наведени подаци, забрањено је фотокопирати, преписивати, прерађивати, објављивати или на било који други начин репродуковати, пре

претходног писаног одобрења одговорног лица,

4. у случају копирања документације обвезник мора да осигура да из копије буде видљиво из које документације или дела документације је направљена копија, на видљивом се месту мора посебно означити да се ради о фотокопији, броју направљених фотокопија, датум израде фотокопија и потпис особе која је радила фотокопије,
5. запослени код обвезника су дужни да спроводе поступак пријаве и одјаве својих личних лозинки на почетку, односно на крају обраде података, те употребом лозинке спречити неовлашћеним лицима приступ документима,
6. мора бити успостављен систем праћења приступа подацима и документацији, односно њихове обраде,
7. било какво преношење података дозвољено је искључиво у облику који неовлашћеним лицима онемогућава сазнање о подацима или преко сопствене курирске службе или у запечаћеној коверти препоручено с повратницом и слично, а у случају достављања електронским путем, употребом система за сигурно електронско пословање (криптовање или шифрирање порука и сл.),
8. запослени код обвезника су дужни да доследно поштују законе који уређују сигурност личних података и закона који уређују тајност података.

Чување података

Када је у питању чување података, обвезници су дужни да поступају сходно члану 95. Закона и да:

- податке и документацију у вези са странком, успостављеним пословним односом са странком и извршеном трансакцијом, које су прибављене у складу са Законом, чувају најмање 10 година од дана окончања пословног односа, извршене трансакције;
- да податке и документацију о овлашћеном лицу, заменику овлашћеног лица, стручном оспособљавању запослених и извршеним унутрашњим контролама чувају најмање пет година од дана престанка дужности овлашћеног лица, извршеног стручног оспособљавања или извршења унутрашње контроле.

ПРАВНА ПРИРОДА И ВАЖЕЊЕ СМЕРНИЦА

Смернице се издају на основу члана 114. Закона и обавезујуће су за све обвезнике наведене у члану 110. став 1. Закона.

Смернице ступају на снагу даном доношења и објавиће се на интернет страници Комисије www.sec.gov.rs.

Смернице се примењују од дана почетка примене Закона, када престају да важе Смернице за примену Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма за обвезнике у надлежности Комисије за хартије од вредности, од 26.11.2009. године.

Број: 1/0-05-433/5-17
Београд, 9. фебруар 2018. године

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ
др Предраг Дедеић, с.р.